FORUM

PUSUDAKİ A.P.

FRANSIZ KAPİTALİSTLERİ SINAVDA

SEÇİMLERLE GEÇİMLER

TÜTÜN SÖMÜRÜŞÜ

343
15 TEMMUZ 1968
100 KURUŞ

DR. A. TANER KIŞLALI
KUDRET SENKAL
AHMET KÖKLÜGİLLER
ZÜHTÜ BAYAR
MUSTAFA SOKOLLU
DR. İSMAİL BEŞİKÇİ
MURAT DEVRİM
AYDIN GERMEN
BALABAN
MEHMET KARADUMAN
FEVZİ ÇİMEN
ÖMER FARUK TOPRAK
ABDÜLKADİR BULUT
DR. ERDİNÇ TOKGÖZ
HALİT AKSU
ŞANLI ASLANGÜL
BEDRETTİN CÖMERT
CELÂL ÇUMRALI
ÖZCAN ERGÜDER
İ. KEMAL KARADAYI
NEVZAT ÜSTÜN
HALİL KOCAGÖZ
HÜSEYİN KORKMAZGİL

PUSUDAKİ A. P.

KUDRET SENKAL

BULANDIRILAN SULAR

"Bulanık suda balık avlanmaz" derler. Doğrudur. Bulanık suda balık avlanamıyacağı gibi, o suların neleri sakladığı da görülmez. Bir de, "kurt dumanlı havayı sever" diye bir söz vardır. Bu da doğrudur. Gerçekleri saklayan dumanlı havaları, işlerini yürütmek sevdasındaki kişilerin sevdiğini anlatır. Hani, osmanlının yüzyıllar süresince izlediği davranışlar da yukardaki şu sözlerin uygulamasından başka birşey değildir. Birine "uzağı görür, işleri güzel yönetir; kafasının içersinde, kuyrukları birbirine değmeden kırk tilki dolaşır" dediler mi, bilin ki bu bilge kişi sadece yukardaki sözleri bellemiş ve uygulamıştır.

Sular gene, ağır ağır bulandırılmaya başladı. Basın, aydınlar, sözde bilgeler şimdi gene o bulanık suların dalgalarını tartışacaklar günlerce. O bulanık suların gizlediği gerçekler ise saklanacak kamuoyunun gözünden. Kurtlar gene istedikleri dumanlı havalara kavuşacaklar. Zaten suların bulandırılmasındaki amaç da budur.

BİR HABERİN ARKASINDAKİLER

Geçen hafta, bugünedek İktidara yakınlığı ile tanınan bir gazetede, Amerikan ajanslarının birinden alınma, eski Demokratların Demirel'e karşı olduklarını açıklayan bir haber yayınlandı. Haber, kısaydı. Buna rağmen gazete, yaklaşık olarak, yarım sayfalık bir yorumu bu habere yöneltmişti. Yorum, kısaca, Türkiye'nin yeni maceralar istemediğini söyleyerek şöyle bitiyordu: **Türkiye, otuz milyonu aşan insan kitlelerini barındırıyor. Bu büyük kitleler içinde eski bir avuç DP'liyi sevenler vardır. Fakat, sevmeyenlerin bulunduğunu, kuvvetleri ölçüsünde bütün güçleriyle var olduğunu kabul etmek lâzımdır.**

Neden eskiye? Yeniye, daha yeniye ve yerleşmiş demokratik düzen içindeki güzel günlere..."

Eski Demokratlar, özellikle Celâl Bayar ile AP'nin bugünkü kadrosu arasında bazı düşünce ayrılıklarının bulunduğu öteden beri söylenir. 1965 genel seçimlerinden sonra, bu nitelikteki haberler belirli aralıklarla sık sık okuyucu karşısına çıkarılmıştır. Bayar'ın Demirel için "Eski Su Müdürüm" dediğini bugün Türkiye'de bilmeyen kalmamıştır. Mezarlar işi de, geçen yıl uzun süre kamuoyunu meşgul etmişti. Bu yılın başlarında, etkisi nisbeten dar olan bir yayın organında, AP'ye yakınlığı bilinen bir yazar - işadamı, eski Demokratların faaliyetlerini açıklayan bir dizi yazı yayınlamıştı. O günlerde, bu yazıların, AP liderinin bilgisi içersinde yayınlandığı haberleri dolaşmıştı ortalıkta. Bu kere olay, çok daha geniş bir kütleye duyurulmaktadır. Haberin çıktığı gazetenin satış seviyesi bunu sağlamaktadır. Ayni gazetenin, 1965'ten bu yana, ara-sıra, çok dar çevrelerin bilebileceği bilgilere dayanarak haberler yaydığı düşünülürse, geçen haftaki haber ve yorumun daha da anlamlı olduğu meydana çıkacaktır.

BULANIK SUYUN ALTINDAKİ AMAÇ

Tiraj gazetesinde böylesine etkili bir haber çıkıyor. Ardından, iki gün sonra, Başbakan bir basın toplantısı yapıyor. Bütün kamuoyu, haber konusunda Başbakanın düşüncesini beklerken, o, olayın üzerinde hemen hemen hiç durmadan, eski DP'lilere siyasi haklarının geri verilmesinin BMM'nin bileceği bir iş olduğunu söylemekle yetiniyor. İşte bu noktada, zihinleri, tek sorunun cevabı ilgilendirmektedir artık: Peki, sular niçin bulandırıldı?

Gerçeği bilenlerin sayısının çok az olduğu açık. Oyunun içinde, belki de en önünde olanlar bile sorunun ne olduğunu kavramış değiller. Ancak, bazı belirtiler var. Bunlara dayanılarak varsayımlar ortaya konabilir. Bu varsayımlar, olayların ve gözlemlerin yardımıyla irdelenebilir. Ama gene de hiç biri varsayımdan öteye gitmez. Gerçeğin yüzünü zaman ortaya çıkaracaktır.

Olaya, bir partinin içersindeki çekişmeler şeklinde bakmak yanıltır bizleri. Bu, ortaya konulmak istenen oyunun görüntüsüdür. Ama, yalnızca görüntü... Varsayımları belirlemeden önce bazı ön - olguları hatırlamakta fayda vardır. Bunlar şöyle özetlenebilir:

i — Türkiye'deki bazı toplum katları ve güçler, bugünkü Anayasanın karşısındadırlar ve değiştirilmesini istemektedirler.

ii — Anayasanın değiştirilmesinin çeşitli yönlerden gösterdiği zorluklar bilinmektedir. Bu engellerin büyük olaylar yaratmadan geçilmesi zorunlu olmaktadır.

iii — Türkiye'de, mevcut Anayasa geçerli iken, ilerici sayılabilecek siyasal örgütlerin bile iktidara gelmesi bir iç ve dış çevre tarafından istenmemektedir. Bu siyasal örgütlerin iktidara gelmesini engellemek için uygulanması düşünülen taktik, sanırız ki, birkaç kademelidir. Bu kademeler,

- a - **Anayasa değişikliği olmadan, mevcut seçim sisteminde yapılabilecek değişikliklerle ilerici örgütlerin iktidara gelmesini önlemek;**
- b - **Bu engelleme imkânı ortadan kalkar, ya da kalkmış gibi görünürse, bu kere de Anayasayı, gene bugünkü Anayasanın öngördüğü koşullara uyarak değiştirmek,**

şeklinde ikiye indirgenebilir.

Görüldüğü gibi, birinci kademedeki tedbir, seçim yasasındaki son değişiklikle gerçekleştirilmiştir. Başbakanın, seçim mekanizmasında bazı değişiklikler yapılacağını söylemesi, bazı yeni değişikliklerle sandık oyunlarına biraz daha fazla fırsat veren bir ortamın yaratılacağı kanısını bizde uyandırmaktadır.

Bütün bunların yanısıra, 1968 kısmi senato seçimlerinin ortaya çıkardığı bir sorun vardır: AP, elindeki çoğunluğu koruyamamaktadır. 1965'den bu yana ekonomik ve sosyal hayatta büyük dalgalanmaların olmadığı düşünülürse, AP'nin,

tüm oyların yüzde 5'i civarındaki oy kaybının önemi daha bir belirir. Aslında bu oy kaybı, AP'nin kendi oyları bakımından yüzde 10'dur. 1969'a doğru gittikçe bozulacağı öngörülen ekonomik durumu da gözönünde tutarsak, AP'nin, 1969 seçimlerinde oyların yüzde 45'inden daha fazlasını almasının beklenemiyeceği gerçeği ortaya çıkar. Gerçi bu yüzde de, seçim yasasının özelliğinden ötürü BMM içindeki çoğunluğu sağlamaya yeterse de, kurulacak iktidarın bir "azınlık iktidarı" olmasını kimse önleyemiyecektir. Bu nitelikteki bir iktidarın yaratacağı sorunlar ise iç ve dış çevrelerce, 1957 - 60 örneğine de bakarak, iyice bilinmektedir.

AP - DP ARASINDAKİ FARK

Bu noktada, AP'nin dayandığı, ya da temsil ettiği çevrelerin taktiği ne olabilecektir? Bu çevreler, geldikleri toplum katının bir gereği olarak, ekonomik ve politik tekelin ayni şey olduğunu bilmektedirler. Nasıl, bir ekonomik tekelci, firmasının ürettiği malı değişik ambalajlarla değişik kişilere farklı fiyatlardan satıyorsa ve kapitalist ekonomide buna "tekelde fiyat farklılaşması" deniyorsa, ayni uygulama siyasal alanda da yapılabilir. Burada farklılaştırılacak şey fiyat değil, partiler olmaktadır.

AP, hernekadar tabanda DP'nin mirasına konmuş gibi gözükürse de, partinin yönetici kadrolarının yapısı yönünden AP ve DP arasında önemli bir farklılık vardır. Bu fark şimdilerde pek açık gözükmüyorsa da, gittikçe büyümektedir. DP, 1946'dan bu yana kendi bünyesi içersinde bir feodal - komprador burjuvazi koalisyonunu gerçekleştirmiştir. Bu koalisyon içersinde, ekonomik bünyenin de gereği, feodaller daha egemen durumdaydılar. AP'de ise, ayni koalisyon devam etmekle beraber, gene ekonomik yapıdaki değişimlerin de etkisiyle dış ticaret tekelini elinde bulunduran gruplar, montaj sanayicileri, yabancı sermayenin Türkiye'deki temsilcileri vb. gruplar daha egemen duruma geçmiş bulunmaktadırlar. AP'nin içersinde, Demirel'in genel başkan seçilmesinden bu yana içten içe sürdürülen mücadelenin kaynağı, yapısal değişikliktir. Ve her geçen gün, feodal grupların aleyhine olmaktadır. Nitekim artık, 1946'dan bu yana ayni çatı altında devam eden koalisyonun bozulması gereği iyice duyulmuştur. Az gelişmiş bir ülkede, sözü edilen "koalisyonun tamamen bozulması" hiç bir zaman sözkonusu olamaz; fakat yapısı, biçimi değişebilir. Ve bu değişiklik bu gruplara siyasal iktidarı elinde tutmak bakımından yeni olanaklar yaratır.

AP'NİN YEDEKPARÇASI

İşte bu noktada eski DP'liler sahneye çıkmakta, ya da çıkartılmaktadır. Hikâyenin gelişimi gerçekten ilginçtir. Seçimlere çok yaklaşıldığı sıralarda YTP'nin yönetici kadrosunda beklenmeyen bir değişiklik oldu. AP'ye iltihakı her an beklenen ve bu iltihakı tartışmak için toplanan YTP Yönetim Kurulu, birden bünye değiştirdi, Güneydoğu Anadolu'daki ağalık kurumunun önde gelen temsilcilerinden biri -Yusuf Azizoğlu- genel başkan oldu. Başlangıçta, bu değişikliğin, Güneydoğuda gelişmekte olan TİP'i engelleme amacıyla yapıldığı düşünüldüyse de, artık gerçek amacın bunun da ötesinde olduğu iyice belirmiştir. Azizoğlu, eski DP'lilerin siyasi hakları konusundaki mücadelesi ile AP'nin tabanındaki koalisyon gruplarından birine sahip çıkmağa başlamıştır.

Eski DP'lilere siyasi hakları kolaylıkla verilebilir mi? Ordunun ve diğer ilerici

ARADA - BİR

FORUM'un Değerli Okurları,

Aylardır büyük güçlüklerle pençeleşerek bugünkü duruma gelmiş olan FORUM için hemen bütün toplumcular, "Türkiye'nin en başarılı fikir, sanat ve politika dergisidir" diyorlar. Bu, elbette ki sevindirici, yüreklendirici, umutlandırıcı bir not. Ancak, asıl sorun bundan sonra başlıyor. Aylardır kendini yapa yapa bugünkü noktaya gelen bu derginin, yine kendini yapa yapa, toplumcu eylem içindeki asıl yerini alması gerekir. Bunun da tek bir yolu vardır: Para, emek ve hertürlü destek! Toplumcu eylemi anakarnında boğmağa çalışan sömürücü sermayenin karşısına başka türlü çıkmak olanaksızdır.

Toplumculuk, sömürücü sermayenin keyfine göre çevrilip piyasaya sürülen üç - beş kitabı okumaktan ibaret değildir. Kendi gerçeklerimizi, kendi sorunlarımızı toplumcu açıdan halkımıza, aydınlarımıza anlatmak zorundayız. "Strateji", "alternatif" gibi iri lâflarla ortalığı toza - dumana verinceye kadar, her konuda dağınık güçlerimizi birleştirip, toplumcu eyleme katkıda bulunmağa bakalım.

Biz toplumcular, yıllardır bir derginin, bir gazetenin özlemini çekmişizdir. Bugün elimizde böyle bir yayın organı vardır ve toplumcuları göreve çağırmaktadır. Bir dâvaya adam kazanmanın yöntemi bütün dünyada birdir. Eğer şu derginin toplumcuların yayın organı olması isteniyorsa, derginin bugünedek neyle ve nasıl çıktığı gözönüne alınarak, dayanışma yoluna, işbirliğine gidilmelidir. Bulutlarda dolaşmanın anlamı yok!

Bu konu üzerinde kafa yoran bazı toplumcu arkadaşlar, derginin sorunlarına eğilmişlerdir: Abone kampanyası açılmalıdır... En güçlü yazarlar, çizerler, çevirmenler dergide toplanmalıdırlar... Derginin biçimi değiştirilmelidir... Derginin işleri elbirliğiyle yürütülmelidir...

Bu tasarılar üzerinde çalışılmaktadır. 1 Ağustos sayısından itibaren FORUM, bu anlayış içinde yayınını sürdürecektir. Bu arada, başka tasarıların gerçekleştirilmesi için de uğraşılmaktadır. Bunlar hakkında, dergide bilgi verilecektir okura. Küçük gibi görünen bu iş, aslında, bir ülkeyi yeniden yaratmanın büyük coşkusunu ve ağırlığını bu küçüklüğü, çelimsizliği içinde taşımaktadır. Bir kişinin çalışmasıyla bugünkü durumuna gelen bir derginin, birçok kişinin dayanışmalı çalışmasıyla nerelere ulaşacağını söylemeğe lüzum yoktur.

Yayın organı mı istiyordunuz?

Buyrun, işte yayın organı!

Toplumcu musunuz, edilecek sözünüz mü var?

Buyrun, işte yayın organı!

İşbirliği, dayanışma, eylem gücünüzü, yeteneğinizi mi ölçmek, sınamak istiyorsunuz?

Buyrun, işte meydan!

Bundan ötesi gargaradır, sayıklamadır.

Başarılı olacağımızı umuyor, FORUM okurlarını -kendi alanlarında- göreve çağırıyoruz.

Saygılarımla.

HÜSEYİN KORKMAZGİL

güçlerin davranışları nasıl olacaktır? Bunlar birçok yönleriyle tartışılması gereken sorunlardır. Kanımızca, bu hareket, karşı güçlere rağmen gelişecek, ya da geliştirilecektir. Eski DP'lilerin siyasi haklarının geri verilmesinden sonra bunlara hangi parti sahip çıkacaktır? Bu da açıktır: YTP! Bu kavruk parti, bu iş için hazırlanmıştır. Anayasadaki değişikliğin uzun zaman alması, eski DP'lilerin, bir parti kursalar bile, seçime girememe ihtimalini ortaya çıkardığı için, seçime girecek yetenekte örgütlenmiş, AP dışındaki bir partiye bu görev verilmiştir.

İNCE HESAPLAR

İNCE OYUNLAR

Bütün bunlar gerçekleşebildiği anda, 1950'den bu yana iktidarı aynî partinin çatısı altında paylaşan iki temel grup, ayrılacaklardır. Bu ayrılma, bir anlamda, her ikisine de güç kazandıracaktır. AP, dış ticaret tekelcilerine, şehirde büyük - küçük burjuva gruplarına, bazı burjuva aydınlarına daha sempatik gelmeye başlıyacaktır. YTP ise AP'nin ağır ağır oy kaybetmeğe başladığı ağaların etkisi altındaki oyla, küçük kasaba eşrafının oylarını sürükleyecektir. Belki her iki parti de yüzde 50'yi aşamıyacaktır, fakat aldıkları oylar, toplam olarak, yüzde 60'ı bulacaktır. Bu da, 1969'dan sonraki iktidarın gene ayni grupların koalisyonu biçiminde görüleceğinin işaretidir. Ne var ki bu koalisyon, eskiden, bir partinin çatısı altında yapılmaktaydı; bu defa, ayrı iki partinin koalisyonu şekline dönüşmüş olacaktır. Öte yandan, GP'nin oylarıyla iyi bir kampanya ve seçim taktiği, bu gruplara Anayasayı değiştirmek için yüzde 66'lık çoğunluğu da sağlayabilir.

Bunlar kolay olabilecek midir? Tabii ki, hayır! Gerçekleşmeleri çok ince oyunlara bağlıdır. Bir kere AP'nin, eski DP'lilerin tam karşısında bulunması gerekir. Böylece, Ordu ve diğer ilerici örgütlerin oyunu bozacak davranışlarını engelleyecek bir güç ortaya çıkar. Bu arada, CHP ve İsmet Paşa faktörü nasıl değerlendirilmelidir? Paşa'ya karşı belki de en güçlü silâh, Celâl Bayar'ın güreş minderine çıkmasıdır. Eski DP'lilerin siyasi hayata atılmalarının dolaylı bir yararı da bu olacaktır.

HEVESLER VE KURSAKLAR

Bütün bunlar sadece birer varsayımdır; hiçbiri gerçekleşmeyebilir, ya da oyun, bizim şu anda kestiremediğimiz başka bir taktik gereği oynanmaktadır. Fakat bütün bu tahminlerin, taktiklerin, varsayımların altında yatan bir tek gerçek vardır: Türkiye'deki bazı gruplar için Anayasa muhakkak değiştirilmelidir! Ve bu değişiklik, 1969 seçim döneminden sonra yapılamazsa, çok geç kalınmış olacaktır. Çünkü 1973'de kamuoyu, yukarıda saydığımız taktikleri ters düşürecek şekilde, bilinçlenmiş olacaktır. O zaman, Anayasayı değiştirmek amacıyla yapılacak müdahalenin tepkileri, Türkiye'yi, kimsenin önceden kestiremiyeceği ufuklara götürebilir.

Peki, ayni yargı 1969 için de ileri sürülemez mi?

Bu soruya olumlu cevabı, Anayasayı savunan güçlerin uyanıklığı ve davranışları verecektir.

Bir küçük haberin ne denli tahminlere yol açtığını gördünüz. Bütün bu düşünülenler, insana sanki fantazi bir öykü dinlermiş duygusunu veriyor. Ama unutmayalım, sular bulandırılmıştır ve altında kimlerin, nereye, ne hızda yüzdükleri kolaylıkla bilinemez.

fransız kapitalistleri sınavda

DR. AHMET TANER KIŞLALI

Sorbon ihtilâlinin başlamasından tam sekiz gün önce, 25 nisan günü saat üçte, De Gaulle, Elysée sarayında, karşısında oturan gür beyaz saçlı muhatabına şunları söylüyordu:

— "Davit Rousset, kapitalizmi, kapitalist toplumu mahkûm etmeli. Açık olarak mahkûm etmeli. Totaliter komünizmi de mahkûm etmeli. Çünkü övdüğü ve uyguladığı hal çareleri bizim toplumumuza uymamaktadır. Yeni bir yol, yeni hal çareleri bulmalı."

Neydi bu üçüncü yoldan kasıt? Yarı kapitalist - yarı sosyalist bir yol mu?

De Gaulle, bulduğu hal çaresini şöyle açıklıyordu:

— "İşçilerin, bütün kol ve fikir işçilerinin en büyük sorumluluklara katılmaları... Ve gayet tabiî, işletmenin kârlarına katılmaları..."

De Gaulle, ihtilâli, yukardan aşağıya yapmak niyetindeydi. Bu düzenin bu şekilde yaşıyamıyacağını, sistemin iç çelişkilerinin bir takım birikintiler hazırladığını görüyordu. Düzen değişmeli ve bu değişiklik kendi sağlığında, kendi yönetimi altında olmalıydı. Fakat zorlukların farkındaydı. Bizzat hükümet üyeleri böyle bir harekete, bu çaptaki bir değişikliğe korku ile bakıyorlardı.

— "Çekiniyorlar, bu büyük siyasetten korkuyorlar" diyordu. "Bunu gerçekleştirmek için halkın desteğine ihtiyacım var."

O âna kadar Fransa'nın iç siyaseti ile ilgilenmemiş, kendisi için daha önemli olan dış sorunlara eğilmişti. Fransa'nın dış siyasetinde önemli değişiklikler yapmış, sola açılmış, Doğu ülkeleri ile iyi ilişkiler kuran ilk batılı devlet adamı olmuştu. Artık sıranın iç siyasete geldiğine inanıyordu. Fakat iç siyasetteki sola açılış nereye kadar gidecekti?

Davit Rousset sordu: De Gaulle, Fransa'nın, doğulu komünist partilerin hazırlayacakları milletlerarası konferanslara katılmasına taraftar mıydı?

De Gaulle, "Evet" diyordu. Ona göre, Fransız solunun başaramadığını kendisi yapmıştı:

— "Sol, kendisinin yapması gerekip de yapamadığı siyaseti gerçekleştirdiğim için beni affetmiyor. Ölümüme kadar da beni affetmiyecektir. Fakat ölümümden sonra benim siyasetime sahip çıkacaktır. Benim siyasetimi takip ettiğini iddia edecektir."

Fakat toplumsal patlama, ihtiyar generalin umduğundan çok daha çabuk geldi ve ihtilâl kendisinin iradesi dışında, onsuz başladı. Ne var ki, "anarşi" korkusu De Gaulle'e istediği "halk desteği"ni fazlası ile ve hiç beklemediği bir zamanda sunacaktı.

BÜYÜK BİR ZAFER Mİ?

"De Gaulle şimdi ne yapacak?" tahminlerine girişmeden önce, cevap aranılması gereken bazı sorular var: Fransa'da sol gerçekten de büyük bir hezimete mi uğramıştır? Yenilgisinin sebepleri nelerdir? Ve nihayet, Fransa'nın şimdiye kadar rastlamadığı kadar büyük bir sağcı çoğunlukla De Gaulle "tepeden inme" bir ihtilâli nasıl gerçekleştirecektir?

İlk sorudan başlıyalım: Sol partilerin meclisteki sandalyelerinden yarısından fazlasını kaybedişleri, De Gaulle'cülerin her dört sandalyeden üçünü ele geçirecek kadar büyük bir sıçrayış yapmaları, acaba fransız seçmeninin sağa doğru büyük ölçüde kaydığını mı gösterir?

Hayır! Sol partiler 1967'ye oranla sadece yüzde 3'lük bir oy kaybını sandalyelerinin yüzde 60'ını kaybederek öderlerken, iktidar grupu ise yüzde 6'lık oy kazancının karşılığında sandalye sayısını yüzde 50 arttırmıştır. Sonuç sadeec seçim sisteminin bir azizliği olmaktan çok, soldaki bölünmenin bir ifadesidir.

De Gaulle'cülerin, oyların yüzde 47'si ile meclisin yüzde 75'ine sahip olmalarına sol partiler âdeta yardım etmişlerdir.

Komünist Partisi başta olmak üzere, Mitterrand'ın Sol Federasyonu ve Mendès France'ın Birleşmiş Sosyalist Partisi okadar tutarsız ve güçsüz bir davranış benimsemişlerdir ki, bundan fransız sağının yararlanması kaçınılmaz olmuştur.

Seçim sonuçlarını yaratan nedenleri şöylece sıralayabiliriz :

1 — Devam eden öğrenci ve işçi hareketleri karşısında, hükümet âciz duruma düştüğü, De Gaulle çekilmeği düşündüğü günlerde fransız solu tek ve birleşik bir güç olarak ortaya çıkamamıştır. İktidarın iktidarsız kaldığı mayısın son günlerinde, yeni düzeni kurabilecek güce sahip olduğunu gösterememiştir. Kurulu bir düzeni yıkmanın ihtilâl değil anarşi demek olduğunu, ihtilâlin eski düzenin yerine yenisini getirmeyi gerektirdiğini unutmuştur. Bölünmüş durumdaki sol bu gücü gösteremeyince, çekilmeği düşünen De Gaulle tekrar ortaya çıkmış, yeni bir düzen vâdetmiş ve Cezayir buhranında da olduğu gibi bir kısım solcuların da oylarını almıştır. Anarşiden korkanlarla yeni bir düzen isteyenlerin bir kısmı, tek çare olarak, ihtiyar generale yönelmişlerdir.

2 — Solcular, 1967 seçimlerindeki kadar bile bir işbirliği gösterememişlerdir. Partiler, kâğıt üzerindeki anlaşmaya uygulamada tam olarak uymamış, ikinci turda en iyi durumdaki solcu adayı tam olarak desteklememişlerdir. Örneğin Grenoble'de, komünistler Mendès France'a oy vermiyerek De Gaulle'cü adayın kazanmasını bir anlamda kendileri sağlamışlardır. (İlk turda De Gaulle'cü aday 22 bin 707, Mendès France 19 bin 567, komünist aday 10 bin 715 oy almışlardı. İkinci turda komünist aday anlaşma gereğince çekildi, ama taraftarları oylarını Mendès France'a vermediler. Böylece de solcu aday 132 oyla seçimi kaybetti.) Seçim kampanyası sırasında yalnız iktidara değil, öteki sol partilere de şiddetle hücumu ihmal etmeyen sol partiler, kendi seçmenlerini onlardan soğutmuş ve ikinci turdaki anlaşmaları pratikte imkânsız hale sokmuşlardır.

3 — Bir birlik, bütünlük gösteremeyen, ortak bir programla ortaya çıkıp iktidara gelebileceği umudunu halka veremeyen solun bu durumundan yararlanan De Gaulle, onun birçok sloganına sahip çıkmıştır. Kendisini "ihtilâlci" olarak ilân etmiş, "yabancılaşma" (aliénation)'dan bahsedecek kadar ileri gitmiştir. Üniversitelerin bağımsızlık kazanacağını, işçilerin işletmelerde yönetime ve kâra katılacağını, bölgeler arasında adem-i merkeziyetciliğe gidileceğini, vergi reformunu vâdetmiştir. Aynı şeyleri solun gerçekleştirebileceğine inanmayan sol eğilimli seçmenlerin bir kısmı, Cezayir meselesinde olduğu gibi ona oy vermekte tereddüt etmemişlerdir.

ŞİMDİ NE OLACAK?

Evet, şimdi ne olacak? Bir yanda meclise hakim olan ezici bir sağcı çoğunluk ve bu sağcı çoğunluğa dayanarak sessiz bir ihtilâl gerçekleştirmek dileğinde olan inatçı bir ihtiyar önder; öte yanda, meclisteki ağırlığını kaybederek, önce ihtilâli kendi bünyesi içinde yapmak zorunda kalan parça - bölük bir fransız solu...

Reformlar başlayınca sağdan bir kütlenin De Gaulle'den kopması doğal değil midir? Cezayir buhranında da böyle olmamış mıdır? Bu takdirde De Gaulle, sağdan kaybettiğini soldan kazanacağı oylarla kapayabilecek midir?

Yoksa De Gaulle, kapitalist güçlerin direnci karşısında esaslı bir düzen değişikliğini gerçekleştiremiyecek ve şimdilik durmuş olan öğrenci ve işçi hareketleri yeniden mi başlıyacaktır? Bu takdirde solun toparlanıp birleşmesi ve "gaullisme"den umudunu kesen kütlelerin bu defa da terazinin kefesini sola doğru bastırmaları beklenemez mi?

Tarih fransız kapitalist sınıfının ne derecede ileri görüşlü ve akıllı olduğunu gösterecektir!..

seçimlerle geçimler

FEVZİ ÇİMEN

Mayısın son günlerindeyiz. Basında, söylev alanlarında, radyoda... sürüp giden seçim patırtılarıyla kulaklarımız dolu, kafamız kazan gibi.

Görevlendirilmişiz. Sandık başına gideceğiz köylere. Ortaokuldaki öğrencilerimin çoğu köylü. Dersler süresince toplanır gelirler köylerden. Kışın en azılı günlerinde lâstikten ayakkabı olur ayaklarında. Kasabada bulunabildikleri birer odalı evlere üçer beşer toplanırlar, yuvasız kuşlar gibi sığınırlar nemli, bakımsız, soğuk dört duvar arasına. İki - üç günlüğüne de olsa, öğrencilerimin köylerinden bir - ikisini göreceğim. İki - üç gün uzaklaşacağım kasabanın uyuntuluğundan.

Demokrasi var ülkemizde. Seçimsiz demokrasi olmaz. Seçim!.. Önemli iş. "Millî İrade" onsuz "tecellî" etmez.

İşsizlere iş, topraksızlara toprak, okuma - yazma bilmeyen milyonlara okuma yokmuş; yiygi, giygi yokmuş; olmasın varsın. Seçim var, sandık var, öyleyse demokrasi de vardır. Oy kullanma eylemi okuyabilmeye dayanıyor. Halkın yüzde yetmişi de alfabeyi sökemiyor. Oy kâğıtlarını okumaya dayandı mı işler, halkın sağduyusu denen Hızır yetişiyor. İşe Hızır'ın eli değince de "Millî İrade", renkli - sinemaskop "tecellî" ediyor. Köye bu işler için gideceğiz biraz da....

Tam köylere gideceğimiz gün, kasaba memurlarından biri söylenip duruyordu: Sandık kurullarındaki görevden çekilmek yokmuş. Taş çatlasa gidilecekmiş göreve. Öyle olmasa gitmezmiş. "Üç gün çekilir mi birader o köyler? Ne pişirdikleri yenir, ne serdiklerine yatılır."

Bir yandan bu, "köye gitmek korkusu"yla yüzlerini buruşturan memurların tasası, bir yandan o "korkunç" yaşamayı çağlar boyu sineye çeken halkımız; anam, babam, köylere gömülü, oralardan beslenen kökenim, bir köyde geçen çocukluğum canlanıyor düşüncelerimde.

Ne var, zorla göndermeseler bu insanları oralara, diyorum. Anayasa, "angarya yasak" demiyor mu? İnsanı zorla sandık kurullarında görevlendirmenin angarya olup olmadığı, bunun demokrasiye sığıp sığmadığı takılıyor kafama.

Zihnimde bu düşünceleri evirip çevirirken, ilçe hükûmet konağının önünde toplandık. Dolmuşlar hazırlanmış. Çok dolmuş var bizim ilçede. Almanya'ya giden işçiler, dönüşte dolmuş getiriyorlar. Buralarda Almanya, ekip-biçmek, devlet işinde çalışmak soyundan bir ekmek kapısı. Hemen hemen her evden gidenler gelenler var Almanya'ya. Dolmuş çokluğu bundan..

Hazırlanan dolmuşlara sekizer onar yerleştik, yola düzüldük. Az sonra, kır yollarından ovaya düştük. Ova geniş, göz alabildiğine yeşil.

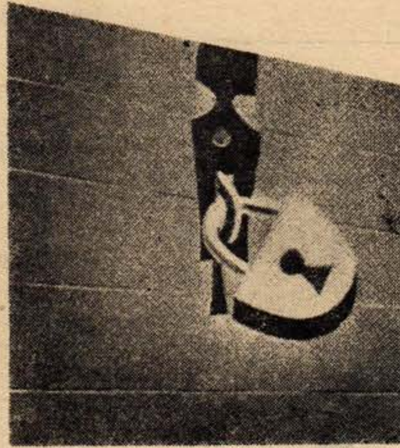
— "Benim köy aha şurası. Bak, minareleri gözüküyor."

— "O köyün yağı yoğurdu üstüne yoktur. Adım adım bilirim oraları."

— "Kavgasız döğüşsüz atlatabilseydik şu işi..."

Biri bana döndü:

— "Sizin gideceğiniz köy, şu yanda. Şimdi görünür. Onlar,..... partisindendirler. Başka partiye oy çıkmaz senin sandıktan. Yirmi yıldır öyle" dedi.

O, "üç gün çekilir mi köyler?" diyen de aramızda. Suratı ekşi. Bulgur bulgur terlemiş. Her yanı bıngıl bıngıl et. Sıkıntılı. Güçlükle soluk alıyor. Tısıl tısıl.

Konuşmalardan, gideceğim köyün ünlü bir politikacının çiftliğine sınır oduğunu; halkın, buğday tarımı, koyunculuk, bir de Almanya'dan geçim sağladığını öğrendim.

İkindi üstü indik köye. Tek katlı, kibrit kutusu benzeri toprak evler. Sokaklarda tezek yığınları. Muhtarın evinin önüne indik. Toprağa basar basmaz, iğde çiçeği kokularına baskın çıkan tezek kokusu bizi karşıladı, genzimizi doldurdu. Buna bir de benzin kokusu karıştı. Bir çocuk çıktı muhtarın evinden. Ondört - onbeş yaşlarında. Hoş geldin demesine kalmadı, o tasalı memur:

— "Evlâdım, ayran getir bize; susadık"dedi.

Çocuk içeri daldı. Az sonra elinde ayranla göründü. O tasalı köy dostu uzandı en önce. İçti. Derin derin içini çekti. Köyü değilse de ayranı beğendiği belli.

Dolmuş yürüdü. Tezek yığınlarının aralarından küçükler çıkıp koşuştular dolmuşun ardından. Bizi gören büyükler de üçer beşer sökün ettiler. Ağırbaşlı, güleryüzlü, iyimser kişiler. Üstlerindeki başlarındakiler, en az üçer beşer yaşında. Yüzleri yanık, benizleri kesik. Ayakkabıları lâstikten. Soran gözlerle, iyicil bakışlarla süzüyorlar beni.

Muhtarın odasında toplandık. Kaynaşmamız uzun sürmedi. Akşam oldu, yemek getirdiler.

Sininin çevresine dizildik.

— "Ohooo!.. Sen de bizdensin be. Elin yufkaya alışık, görüyon mu?"

— "Baksana lokma yaparken hiç dolaşıyor mu? Köylü, bu da köylü valla."

Daha içten olmaya başladılar yemekten sonra. Gelmişimi ğeçmişimi sordular, anlattım.

Durarak kendi konularına döndüler onlar. Biz de imamla söyleşiye daldık. İmam, orta boylu, tıknaz, esmer benizli, elli - ellibeşinde gösteriyor. Dinç. Cana yakın, yumuşak huylu biri. Üzüm karası sakalını sıvazlıyor ikidebir, anlatıyor. Bakışları cıvıl cıvıl, zeki.

Aslında köyün eğitmeniymiş. Uzun süre çocuk okutmuş. Sevilir sayılırmış çevrede. Günün birinde "İş yok size"demişler. O da tutmuş değiştirmiş işini. Yeni yazı kitapları kaldırmış, eski yazı kitaplar getirtmiş. Sakalı koyvermiş. Eli kolu sıvamış, imamlığa dökmüş işi. O gün bugündür imammış.

Elini dizlerindeki yamanın üstüne koydu. "Bu dünyada kalkınmakla olmaz. Öteki dünyayı da kalkındırmalı" diyordu. Kuran kurslarının, imam - hatip okullarının yararlarından uzun uzun demvurdu. Ötekiler can - kulağıyle dinlediler sözün bu yanını, yürekten onayladılar.

Yatsıyı kıldırmaya giderken:

— "Yaa! Ne yapacaksın, geçim..." dedi. Lâstiklerini giydi çıktı.

Seçim saatı gelince, erkenden toplandı köylü. Kadın - erkek, yaşlı - genç, varlıklı yokluklu...

— "Atıverip gideyim. Ot yolunacak, davara gidilecek."

— "Öteki seçimleri istemem.

Mıkdarın kağıdını verip çekileceğim. Eğlemeyin beni, olma mı?"

İşler ağır yürüyor. Okuma bilen tek - tük. Her gelene anatıyoruz ne yapacağını. Gene de bir türlü çıkmak bilmiyor kapalı yere girenler.

Bir yaşlı hanım geldi kapıya. İki gelini ellerinden tutmuş. Kendisi, sanki yeniden canlanmış mumya. Çarık gibi olmuş elleri ot yolmaktan. Koyun kokuyor, tezek kokuyor her yanı. Gelinler, kaysı çekirdeği gibi dolular. Bugünlü yarınlı ikisi de.

— "Memur bey oğlum; köle olurum sana, kurban olurum. Körpe çocukları var, yazıya da gidecekler."

— "Gel otur şöyle, ana" dedim.

Kirli, çarık gibi, el olmaktan çıkmış elini öptüm. Şaşırdı. Buruşuk yüzünde, kırışık alnında terler belirdi. Gözleri doldu.

— "Seni öpeyim oğlum. Öpülecek el mi benimki de öptün?"

— "Benim gibilerin tümü sana kurban olsunlar. Sen bu yaşta çalıştığın için ellerin böyle. Sizler böyle çalışmasanız ne yer, ne giyer bizim gibiler?"

— "Sen bakma! Olsun, olsun... Sen nirden olun? İşin bitince bize gel diyeceğim a, gelin mi ki?"

Dışardakiler konuşuyorlardı : "Bak gız, elini öptü. İğrenmedi de..."

Bu Fati Ana'yı görevlendirdik. Dışardaki kadınları sıraya koyup yolladı sandık başına.

Bir Dudu Hala geldi. Altmışına yakın. Anlattık ne yapacağını. İçeri girdi. Bir süre bekledik, bağırdı içerden:

— "Apdıllaaa!.. Apdılla! Gel hele gel! Ben bilmedim bu zıkımı. Nire basılacak?"

Sandık kurulundakiler:

—"Gız,ne Apdıllası be! Mühürü bas getir."

— "Ocağı söyünesice, ora harman yiri mi? İrey yiri, irey! Apdılla ney giremez içeri. Biz de giremek, kimse de giremez."

Dudu Hala'yı savdık. Gelenler oldu. Ummağan Hala geldi. Ne yapacağı anlatıldı. Girdi çıktı. Dışarı doğru yürüdü.

— "Gitme, gitme! Barnak basacan daha.."

— "Aman uşaklar, barnak ney basmam ben. İrey dildiniz, attım. Bilir miyim barnak basıncı ardından ne çıkar? Hayır mı şer mi?"

— "Bu öyle değil, hala. Bak, herkese bastırıyok.."

Güç inandı ardından birşey çıkmıyaacağına. Zar - zor bastı parmağını.

Seçimi bitirdik. 147 seçmen. 30 kadarı Almanya'da. Kütükte beş-altı imza. Dizi dizi parmak karası. Yazdık, çizdik. Seçmenler, "Millî İrade"nin "tecellî"sine katkıda bulundular.

Biz ilçeye giderken ortalık sıcaktı. Dünkü seçmenler ot ayıklıyorlardı cılız ekinlerin arasında. Lâstik ayakkabıları vardı ayaklarında. Ocak ayında da ayni lâstikleri giyecekerdi.

VİETNAM II

a - phu loi toplama kampında

burası phu loi toplama kampı
binlerce vietkong yorgun - argın
aha şuralarından yemişler üç kurşun
hep yapış yapış olmuş ayakları
insanlık söylevleri çekile dursun
ve nam - bo'da bir uzun aysız kıyı
ya da öldürülmenin en çirkini
sallanır gökevine deli bıçak
ve phu loi'de korku sarkaçları
nerdeyse boyunlara dokunacak

acı bir sızı uzanmış caddelere
nice kadınlar ağlar iki gözüm
bu bir dramdır vietnam'da oynanan
yıllaryılı gece - gündüz demeden
insan gırtlağına toparlanan
ya da vietnamlı bir sabaha dokunan
dedim ya ben burası phu loi
tanımsız nice yorgun savaşçılar
göz çeperlerine bağdaş kurmuş
bir kanlı özgürlük günlerce
ve bir yerde zaman durmuş

b - kien tuong ya da ölüm duvarı

demek sen kien tuong'lusun
kaç kez ağlarsın günde
çocukların nasıl nerde kaldı
aç mısın yoksa susuz musun
utanç mermilerinin kaçını yedin
yüreğinden mi yaralandın kan akar mı
ya da dikenli teller çok mu uzun
adamı yırtar mı yakar mı

kuşlar yuva yaptı mı ağaçlara
su buldular mı bir kez içecek
sarı zehirler mi onlar nasıl
yoksa insanı mı öldürecek
demek sen kien tuong'lusun
kolunu kanadını kestiler öyle mi
toplama kamplarında özgürlüğü
kurşunladılar mı dinamitlediler mi

c - özgürlüğe adanmış türküsün gerillam

B - 29 örneği eski hiroşima'da
vietnam'da A - 1E avcı uçakları
keskin jiletler gibi tepinir
bir ölü sansarın uzunluğunda
makineli tüfekleri ölüm silkinir
ve ıslak ağaç diplerinde phu loi'de
yapış yapıştır korku sığınakları
böyle her tanrının günü kimsesiz
bozuk türküler adanır çağlara
büyük denizlerde ve dağlarda
savaş gecelerini örtünür gerillam
tanrısız insanlar yürür üstlerine
teptedirgin olur köyler kentler
ve bir güney manastırında yasasız
AR - 15'ler yağlanır da yağlanır

abdülkadir bulut

vietnam ve kongo'daki ücretli askerler II

çeviren : murat devrim

Çipten üç kişi indik, otelin holüne girdik. Sağ dipteki asansöre giden koridor loştu. Kongo'daki ücretli askerlerin komutanı Albay Peters önümde, yâveri arkamdaydı. Asansörün önünde durduğumuz anda etrafımı çeviren dört kişi birden tabancalarını bana çevirdiler. Bunların Amerikan ajanı olduğunu hemen anladım. "Ordudan kaçtığınız için Amerikan hükümetince aranan Ted B. Braden olduğunuzu biliyoruz" dediler. Kapana sıkışmıştım.

Beni tuzağa eliyle düşüren patronum Albay özür diledi ve "Bana kalsa, burada kalmanı ve işine devam etmeni isterdim ama, benim elimde birşey yok" dedi. Beni CIA'ya teslim etmek üzere Mobutu rejiminin üst makamlarından emir aldığını anlattı. Tabancasının namlusunu bana çevirenlerden birisi CIA ajanı Charley Renshaw idi. Yanındakilerden birisi bir CID (Amerikan Askerî Suçlar Araştırma Şubesi) ajanı, ötekisi CIC (Karşı Casusluk Teşkilâtı) ajanıydı. Üst makamlardan birisinin yakalanmam için emir verdiği besbelliydi.

Ahladeff Arms oteli, ajanların yönetimindeydi. Beni 13 numaralı odaya götürdüler ve Komando 5 üniformam ile her açıdan fotoğraflarımı aldılar. Kim olduğumu inkâra kalkışmam faydasızdı. Johannesburg'da bıraktığım ve içinde resmî pasaportum ve şahsî evrakım olan bavul ellerindeydi. Tam üçbuçuk gün yoğun psikolojik soruşturmaya tâbi tuttular: Vietnam'dan niçin kaçtın? Kimlerle konuştun? Neler söyledin? Yabancı ajanlar seninle temas ettiler mi?

Nihayet sorgum bitti ve budalalık mı değil mi, bilmem, tutanağı imzaladım. Kongo'da CIA, bir insanı ya atma, ya da öldürme gücünü elinde bulundurduğu için zaten başka türlü de hareket edemezdim. Zincire vurulmuş halde üç gün daha 13 numaralı odada kaldım.

Bir sabah, önceden haber vermeden, sırtıma ajanlardan birisinin kırmızı gömleğini geçirdiler, sivil ayakkabılarımı giydim ve otelin arka kapısında bekliyen külrengi bir arabaya bindirildim. Hava alanına doğru yola çıktık ama, CIA'ya ait terminale saptık ve beni bir barakaya kilitlediler. İki saat sonra tekrar bir arabaya bindirildim. Terminalin önünde bir C - 130 uçağı bekliyordu. Ajanların becerikli yardımlarıyla arabadan çıktım ve kimse farketmeden uçağa sokuldum. Kelepçemin ucunu demir zincirle sandalyenin ayağına bağladılar ve Amerika'ya gitmek üzere havalandık.

Alanda bekleyen bir arabaya konularak Fort Dix müstahkem mevkiine getirildim ve burada 123 gün 14 saat bir hücreye hapsedildim. Nihayet, bir savaş mahkemesinden pek bir şey çıkmıyacağına, en iyi yolun benden kurtulmak olduğuna karar verildi. Önce elimden, CIA Güneydoğu Asya'daki Özel Kuvvetler harekâtı hakkında bildiklerimi ifşa etmiyeceğim üzerine imzalı bir kâğıt aldılar ve ordudan şerefli bir şekilde terhis edildim. Bunun için ömrüm boyunca minnet duymam gerektiği kanısındaydılar. Ucuz kurtulmuştum!

Afrika'da beyaz ücretli asker kiralandığını ilk defa Saigon'daki Caravelle Bar da duymuştum. 1966 noeline dört gün vardı. 23 aydır Vietnam'da idim. Bazıları iyi, bir yığın insanla çalışmış, pek çok kadınla yatmış, düşüp kalkmış, belki de lüzumundan fazla içki içmiş, ilginç bazı işler yapmıştım. Artık bıkmıştım. Ne var ki, beni bıktıran işim değildi; vahşi ormanlarda insan avına çıkmak benim hem sevdiğim, hem de en iyi becerdiğim işlerden biriydi. Saigon'daki sandalyelerine bağlı komandolardan, imparatorluk kurucularından, bürokratlardan, beceriksiz Vietnamlı subaylarla hükümet memurlarından usanmıştım.

Gene de en önemli neden, paraydı. Yaşlanıyordum ama, zengin falan olduğum yoktu. İnsan avcılığını ve gerektiğinde -bazen de hiç gereği yokken- insan öldürmeyi meslek edinmiştim. Pek âlâ, pek güzel ama bu, tehlikeli, çoğu zaman kirli ve terletici bir işti. Dediğim gibi, bu da bir meslekti ama, parsayı Saigon'da, Tran Vang Dau Street'deki soğuk ve sıcak hava tertibatlı odalarda oturan Amerikan İstihbarat Teşkilâtı (CIA) ajanları topluyordu. Ben ise, CIA'ya ödünç verildiğim ve "onlardan bir delikanlı" olmadığım için sadece üst çavuş maaşımı alıyordum. Birinci sınıf işlere bayılırım ama, ayda 800 dolara değil! Böyle olunca, elime üç - beş kuruş fazla geçsin diye çoğu vaktimi karaborsada geçirmek zorunda kalıyordum.

Oysa ücretli askerlerin en az iki kat daha fazla para kazandıklarını ve karaborsada çalışma olanaklarının daha fazla olduğunu söylüyorlardı. Ben de zaten ücretli askerdim ama, maaşı az cinsinden... Özel Kuvvetlerde çalışanların çoğu gibi Vietnam'daki hizmet süremi dördüncü, beşinci defa ne şan - şeref için, ne de memleketim için uzatmıştım, sadece para içindi. Ücretli askerlerin kime karşı ve ne için savaştıklarını bilmiyordum; bir profesyonel için bunun pek önemi de yoktur.

Vietnam'dan Amerika'ya gitmek inanılmaz derecede kolaydı. Noel'i ve yılbaşını geçirdikten sonra Miami Uluslararası alanından hareket ettim ve 7 ocakta Londra'ya geldim. Arkadaşları kısaca ziyaretten sonra Victoria İstasyonundan kalkan trenle Belçika'ya geçtim. Ücretli askerlerin, Brüksel'deki, Katanga Maden Sendikası tarafından kiralandıklarını duymuştum. Söylenenlerin pek doğru olmadığı ortaya çıktı ve oradan gönderildiğim bir bürodaki memur, birkaç yere telefon ederek, en iyisi Rhodesia'da Salisbury'ye gitmem gerektiği cevabını verdi.

13 ocakta Salisbury'ye geldim. Önce lüks bir otel olan Hotel Meikles'e uğradım ve oradan, aynı sokak üzerindeki üç bardan birisine girdim. Amacım, Güney Afrika vatandaşı olan, ve şimdi "Komando 5" ve "Komando 6" diye bilinen beyaz ücretli askerleri "Çombe Kuvvetleri"nin komutanı Binbaşı Mike Hoare'ın izini keşfetmekti. Komando 5, Güney Afrikalılar, Rhodezyalılar, İngilizler, Kanadalılar ve Amerikalılardan teşkil olunmuştu. Kinshasa (Elizabethville)'deki Komando 6 ise, hepsi de paraşütçü, 300 kadar Belçikalıdan ibaretti ve Mobutu'nun milisi ve saray muhafızı idiler.

Barda, tesadüfen, barın İskoçyalı sahibi Sis ile tanıştım. Binbaşı hakkında bilgi almak için şöyle bir yoklıyayım demeye kalmadan, kadın, açıktan açığa, "Anladım, anladım... Siz Komando 5 ile

çıkarcı iyilikseverler

ŞANLI ASLANGÜL

Başkalarına yardım etmek muhakkak ki saygı değer ve insancıl bir tutumdur. Fakat bu yöndeki bir tutumu değerlendirebilmek için önce yardımın kapsamını ve gerçek anlamını bilmek gerektir.

Yardımın en güzeli, hiç kuşkusuz, kişinin özgürlük içinde kendi yeteneklerini geliştirmesini, her türlü baskı ve sömürüden uzak bir toplum düzeni içinde, insanlık onuruna yakışır bir durumda yaşamasını sağlamaya çalışmaktır. Daha kısa söyleyişle en güzel yardım, kimsenin, sadaka istemek zorunda kalmadan yaşayabileceği bir düzenin kurulması eylemine katılmaktır. Yoksa, kişinin insanlık onurunu kıran, göstermelik birtakım davranışların gerçek yardım ile bir ilişkisi yoktur. Bu gibi davranışlar aslında yardım edilenin değil, sözde yardım edenin yararınadır. Yardım edilenin durumunda hiçbir olumlu ve temelli değişiklik görülmez. O, yine yardıma muhtaçtır, yine başkalarına boyun eğmek zorundadır, insanca yaşamak olanaklarından yine yoksundur. Oysa ki buna karşılık, yardım eden kişi, birdenbire "hamiyetli", "asil" ve "büyük insan" gibi sıfatlar takınır; hakkında övgüler yazılır, söylenir. Gazetelerde resmi çıkar. Hattâ bazı kuruluşlar tarafından "yılın kadını", "yılın annesi", ya da "yılın babası" v.s. gibi ünvanlar verilir. Böylece, bu "iyiliksever" kişiler kazandıkları bu büyük sıfat ve övgülerle geçinir giderler.

Çevremizde bu gibi "büyük ve hamiyetli" kişilere pek çok rastlanır. Bunların çoğu da süslü salonların cicili - bicili hatun kişileridir. Bu hatun kişiler, - asil, insani duygugularla - kendilerinden pek umulmayacak yerlere girer - çıkar, görünüşte önemli birçok iş becerirler. Örneğin; bunlardan bazıları köyleri kalkındırma hülyasına kapılırlar. Manikürlü elleri, kuaförden yeni çıkmış saçları ve son model giysileriyle köylere giderler. Herşeyden önce, köy kadınlarına güzel giyimleriyle örnek olurlar!

Bir de yoksul köy çocuklarına şeker, kendi artıklarından öteberi dağıtırlar. Bu fedakâr tutumları ile de köyün ekonomik sorununu temelinden çözümlemiş olurlar. Bu gibi, pek olumlu sonuçlar veren bir - iki saaatlik bir geziden soura, büyük işler yapmış kahraman edasıyle yine her zamanki yaldızlı yaşantılarına dönerler ve ertesi gün, gazetelerin dedikodu sütunlarında zaferlerinin övgüsünü okurlar.

Bunlardan bazıları daha zahmetli işlere girer, insanın gururdan gözünü yaşartacak kadar büyük fedakârlıklarda bulunurlar: Kendi evlerinin işlerini, çocuklarının bakımlarını yapamazlar; onları işçilerine, aşçılarına, çocuk bakıcılarına bırakırlar. Kendileri yoksul mahallelerdeki, çocuk yuvalarındaki çocukların -sözde- bakımı ile uğraşırlar. Bu fedakâr hanımlar aynı zamanda akıllı kişilerdir. Kendi evlerindeki işleri yapmanın hiç de başkalarının ilgisini çeken bir tarafı olmadığını pek iyi bilirler. Oysaki bu gibi yerlerde arasıra boy göstermek birşey baybettirmeyeceği gibi, üstelik kendilerine çeşitli övgüler, unvanlar kazandırır.

Ama öteyandan, yoksul çocukları öpüp sevmekle onların temel sorunu çözümlenemezmiş, bu da ayrı bir düşünce. Hem bu onları ilgilendirmez de... Onlar için önemli olan, yardım konusunda bile gösteriş ve arkasından gelecek hak edilmemiş övgülerdir.

Geçenlerde gazetelerde okuduk ve resimlerini de gördük. Bazı saygı değer hanımlarımız da balolardan, defilelerden, kokteyllerden ayırdıkları değerli zamanlarını gecekondulardaki gençkızlara, modern kurallara göre bıçak, kaşık ve çatalın nasıl tutulacağını öğretmişler. Sağolsunlar, böylece onlar da büyük bir fedakârlık örneği göstererek, gecekondu halkının bu en büyük sorununa el atmışlar. Aslında köylümüzün en büyük derdi geçim değil, elektrik değil, su değil, konut değil; sadece kaşık ve çatalı modern kişiler gibi tutabilmektir! Zaten çoğunun kansız ve hasta oluşu, çatal ve kaşığı kullanmasını bilmemekten ileri gelmektedir. Bu saygı değer hanımlardan onu da öğrendikten sonra, gecekondularda dertler bitecek, yaşamak güzelleşecektir. Ve hele en önemlisi, bu iyiliksever hanımlar sadece süslü bir oyuncak olmadıklarını, kendilerinin de topluma yararlı eylemleri bulunduğunu sanarak, istedikleri gibi övünebileceklerdir artık.

Bir de "büyük ve hamiyetli" iş adamlarımız vardır. Ayni zamanda çok akıllı olan bu iş adamlarımız toplumu sömürür, sömürür, bu sömürdüklerinin çok az bir kısmını hayır işlerine harcarlar, bunun için de "hamiyetli" sayılırlar.

Bu büyük iş adamlarımız, hiçbir şey yapmasalar bile, çevrelerindeki yoksul çocuklardan birkaçını arasıra giydirirler. Bununla da kalmazlar, sonra da hep birlikte bir hatıra resmi çektirirler. Üstelik bu resim, gazetelerde de çıkar. Resmin altında "hayır işlerini çok seven falan mağazanın ya da şirketin sahibi hamiyetli iş adamı filancayı, giydirdiği çocuklarla görüyorsunuz" gibi yazılar bulunur. Çocuklar ezik eziktir, başları önlerine düşmüş, kaşlarının altından utana utana, ezile ezile bakarlar objektife.

Buna benzer göstermelik yardımların gereksizliğini düşünmek haksızlık olur. Aslında bu yardımların çok büyük yararı vardır: Herşeyden önce, "hamiyetli iş adamı"nın ve işyerlerinin reklâmı yapılmış olur. Reklâmın ise satışı artırmak ve dolayısiyle kazanç sağlamak için ne kadar önemli bir unsur olduğunu herkes bilir. Ayrıca, bu gibi yardımlarla iş adamı, kendisini hayır işlerine adamış, dürüst, Allah yolunda, nurlu, imanlı bir kişi olarak tanıtacak ve bu paravana arkasında halkı daha iyi sömürebilmenin yolunu kolayca bulabilecektir.

Sadaka ile ne toplumun yapısı ve ne de kişinin kaderi değişir. Öyle bir düzen kurulmalıdır ki, orada hiçkimse sadaka beklemek, başkalarının "yüksek vicdanına sığınmak" ve onlara karşı "şükran borcu duymak" zorunda kalmadan, kendi emeği ile, insanca yaşayabilsin. Yoksa, bir yanda böylesi "hamiyetli" sömürücüler, öteyanda, bunların giydirdiği, başı öne eğik, bakışları ezik, varlıkları, yarınları sömürülen çocuklardan başka birşey görülemez.

---

temas etmek istiyorsunuz" dedi. Beyaz ücretli askerler konusunu tartışmaktan kaçınmadığı gibi, bunlardan havadan sudan söz açarmış gibi rahatça söz açabiliyordu. Sonradan anladığıma göre, herkes de aynı durumdaydı.

Sis, Binbaşı Hoare'un tekaüt olduğunu, halen Durban'da oturduğunu, şimdi Komando 5'in onun eski yardımcılarından Yarbay John Peters'in komutası altında bulunduğunu anlattı. Haberler kötüydü; Komandonun asker toplayıcısı Sis, beni Hotel Windsor'un barında bulabileceğim Ralph Hyder adında birisine gönderdi.

Hyder'i bulmak güç olmadı. Barda oturmuş, bağıra çağıra kendisinden bahsediyordu. Kocaman bıyığı, ne çürük dişlerini, ne de çiçek bozuğu yüzünü gizlemeye yetiyordu. İriyarı, göbekli birisiydi. Görünüşü pek cesaret verici olmamakla beraber, çaresiz, tek temas noktam oydu.

İki kadeh sonra dikkatle Komando 5 konusunu açtım. Oysaki, dikkat gereksizmiş. Hyder, Komando 5'i bilmekle kalmıyordu, onunla birlikte çalışmıştı bile. Konunun açılması ona Kongo'daki serüvenlerini anlatma fırsatını da vermişti. Sonunda, Komando 5 ile vakit kaybetmemem gerektiğini, iyi bir teşkilâta, Çombe'nin yeni kuvvetlerine girmemin daha iyi olacağını söyledi. Komando 5'in günlerinin sayılı olduğu izlenimini vermek istiyor gibiydi.

Boyna konuşuyordu. Üç saat sonra, geçmişim ile tecrübelerim üzerinde birşeyler söylemem ancak mümkün olabildi. Bu noktada beni kaydetmek için açık bir teklif yaptı. Para fena değildi: ayda en az 1600 dolar alacaktım.

Windsor barına sonraki gidişlerimde Ralph Hyder'in, Salisbury'de Çombe Kuvvetleri için asker toplıyan üç kişiden yalnız bir tanesi olduğunu öğrendim. Hyder ötekilerden daha şanslı görünüyordu, topladığı adamlardan beş - altısı ile tanıştım; hepsi de ücretli asker olarak çalışmıştı.

Hyder ve yardımcılarının anlattığına

göre, plân, paraşütçü bir ücretli askerler kuvvetinin kurulması ve eğitiminden sonra -eğitim İspanya'da, muhtemelen Barselona yakınında bir yerde yapılacaktı- Katanga'nın zorla ele geçirilmesi, Joseph Mobutu'nun yerinden atılarak, yönetimin başına yeniden Moise Çombe'nin getirilmesiydi. O anda, Salisbury'den birisi, Paris'te, ekibin kurulması ve İspanya'ya nakli için para sağlamakla meşguldü. Bu adam geri gelene kadar Hyder benim de öteki devşirmelerle beraber buralardan ayrılmamamı istiyordu. Ötekiler beklemeyi kabul ettiler, para oldukça, hangi taraftan olursa olsun, dövüşmeye aldırdıkları yoktu. Ben de öyleydim ama, Ralph Hyder bana güven vermemişti. Kararımı derhal vermedim ve beraberce epey içtikten sonra, Johannesburg'da Komando 5 için asker toplayan merkezin adresini öğrenmeyi başarabildim.

Saigon'dan Johannesburg'a kadar Ted B. Braden adı altında seyahat etmiştim. Johannesburg'da, Smuts Uluslararası Uçak Alanına indikten sonra, Joseph Edward Horner adını aldım. Kanada vatandaşı idim, Ontario eyaletinin Windsor şehrinde doğmuş büyümüştüm. (Joseph Horner gerçek bir kişiydi, Özel Kuvvetlerde çavuştu ve 1965'de Long Than'daki kampta ölmüştü.)

Merkez terminalinde bagajımı kontrol ettikten sonra bir taksiye bindim ve doğru şehrin göbeğindeki Kruis sokağı 37 numaradaki Zygmorsh Building'e gittim. 616 numaralı odada Kongo bürosunu buldum. Kapıyı açtım, ortalık çör - çöp dolu, dağınık bir odaydı. Gazete yığınları arasındaki bir masada beş - altı kişi çay içiyordu. Elinde çaydanlık olan kısa boylu, tıknaz adama kendimi tanıttım. O da kendini tanıttı: üsteğmen Denny Scherriff tam aradığım adamdı, Komando 5'in baş asker toplayıcısı... Zamanında yakışıklı bir adam olduğu izlenimini vermekle beraber, şimdi durumu hiç de iyi görünmüyordu. Sonradan, kanserden ölmekte olduğunu öğrendim.

Vakit geçirmeden Komando 5'in asker toplayıp toplamadığını sordum. Topluyormuş. O da bana ardı ardına sorular sormıya başladı. Özel Kuvvetlerde çalışmam ve paraşütçülükteki tecrübelerim ilgisini çekmişti. Sorgu, ertesi gün de devam etti. Soruların çoğu teknik konulardaydı ve anlattıklarımın ne kadarı doğru, ne kadar yalan, keşfe çalışıyordu. Ardından, Scherriff, bana, biraz Komando 5'in harekâtından bahsetti. Tanganyika gölünün kuzeyindeki ünlü bir âsi kuvvete karşı harekete hazırlanıyorlardı. İşime gelirse -tabiî geliyordu- bir müracaat formu doldurur gereğini yapardım.

Fotoğraflardan, formlardan, doktor muayenesinden sonra ilk teşkilât noksanlığı izlenimim hemen dağıldı. Komando 5'in bürosu, Amerikan Ordusu'nun "her şey yerli yerinde, her şey pırıl pırıl" ilkesine tam uymuyordu. Ama gene de yeterli ve dikkatliydi.

Öğleden sonra her şey tamamlandı. Ve Denny Scherriff, yapılacak ilk işin, Kongo'ya gitmek için gece yarısı kendisiyle Smut terminalinde buluşmam olduğunu söyledi.

(Sonu, gelecek sayıda)

TÜTÜN SÖMÜRÜSÜ

MUSTAFA SOKOLLU

YAK BİR SİGARA!

Tütün, yurdumuz için önemli bir bitkidir. Ekilen toplam toprakların yüzde 1.77'sine tütün ekilmektedir. Köylerimizin yüzde 20'si, faal nüfusumuzun yüzde 4'ü tütüncülükle uğraşmaktadır. DPT'na göre, bir tütüncü ailesi ortalama 5 kişi olarak kabul edilmektedir. Bu hesaba göre, 2 milyon 500 bin kişi, geçimini tütünle sağlamaktadır (1). Bu tarımsal çalışma dışında, tütün işleyen yapımevlerinde ve sigara fabrikalarında da binlerce işçi tütünle hayatını kazanmaktadır.

Tütün, gelir açısından da önemlidir. Milli gelirin yüzde 1.4'ü, tarım gelirlerinin üyzde 3'ü tütünden sağlanmaktadır. Tütünün devlet gelirleri içindeki payı ise, Tekel'in gelirleri de katılırsa, yüzde 18'e ulaşmaktadır.

Tütünün bir başka önemi de ihracatta görülmektedir. Türkiye'nin ihracattan elde ettiği gelirin yüzde 21'i tütün ihracatından gelmektedir.

Tütünün yurdumuz için doğurduğu sorunlar, genel olarak, ekici sayısının artışı, ekilen toprakların ve maliyeterin artışıdır. Bütün bu artışları etkiliyen bir unsur aradığımızda, karşımıza fiyatlar çıkmaktadır.

Çizelge : 1

TÜTÜN FİATLARININ ÇOĞALTAN ETKİSİ

Yıl	Fiat (Tl.) Tekel	Fiat (Tl.) Tüccar	Alan (Hek.)	Ekici Sayısı	Üretim (Ton)	Verim (Hek/kg.)
1960	414,37	502,72	119.206	299.116	139.343	741
1961	745,77	806,62	140.084	239.265	101.407	721
1962	1176,71	1152,20	148.562	283.116	89.793	601
1963	908,76	874,22	230.292	391.683	132.183	561
1964	806,75	677,00	271.374	454.707	193.668	712

1960 sonrası fiyatlarda sürekli bir yükseliş görülmektedir. Bu yükseliş, ekilen alanları, ekici sayısını ve üretimi etkilemektedir. 1962 yılındaki anormal fiyat artışı 1963'de etkisini derhal göstermiş, bir yıl içinde, ekici sayısını yüzde 72, ekilen alanları yüzde 64, üretimi yüzde 67 artırmıştır. Bunun yanında da verimi yüzde 93 azaltmıştır. Bu birbirine bağlı artışların sonunda verim ve kalite düşmesi olmaktadır.

Pazarlama düzeni çok bozuktur ve ekicinin ezilmesine sebebolmaktadır. Kredi dağıtımı adaletsizdir. Kredi dağılımında, ekici ve tüccar arasında büyük farklar vardır. Maliyetler yıldanyıla çoğalmaktadır. 1960 - 1964 arasında maliyetler yüzde 54 artmıştır.

Çizelge : 2

Yıl	Maliyetler
1960	336
1961	392
1962	525
1963	881
1964	637

TÜTÜNE İLİŞKİN KURUMLAR

Bu başlık altında, tütün ekicilerini, tütün tüccarını, Tekel'i ve tütünün pazarlanmasını inceliyeceğiz.

Ekici

Ekici kitlesine örnek olarak Manisa bölgesinin merkez köylerinden yedi tanesini aldık. Yetiştirdikleri tütünün toprağına göre, "taban", "kır - taban", "kır bölgeler" diye ayırarak araştırma yaptık. 140'ı aşkın ekiciye, düzenlediğimiz soru kâğıdını uyguladık. Elimizdeki sağlam 133 ankete göre, bu bölge için belirli sonuçlara vardık.

Manisa'da 23 tane büyük toprak vardır. Büyüklüğün ölçüsü 15 bin dönümden başlamaktadır. Bu topraklar, miras yoluyla parçalanırken daha da artmaktadır (2). Toprak dağılımı sonucu kiracılık ve ortakçılık kurumları görülmektedir.

Çizelge : 3
MÜLKİYET DURUMU

BÖLGE	ÖZ	%	KİRA	%	İKİSİ DE	%	ORTAK	%	TOP.
Halit Paşa	9	20.14	27	60.74	8	17.02	1	2.1	47
Çepni Muradiye	9	45.00	8	40	3	15.00	—		20
Kayışlar	9	47.36	9	47.36	1	5.28	—		19
Küçük Belen	6	75.00	—		2	25.00	—		8
Büyük Sümbüller	2	20.00	5	20.00	2	50.00	1	10.00	10
Yayla	8	72.73	2	18.18	1	9.09	—		11
Osmancalı	11	61.12	6	33.33	—		1	5.55	18
TOPLAM	54	40.60	57	44.86	17	12.58	1	2.16	133

Mülkiyet durumunu bölgelendirecek olursak, taban bölgelerinde kiracılık hakim mülkiyet biçimi olarak görülmektedir. Kır - taban bölgede oran hemen hemen yarı yarıya düşmekte, kır bölgelerinde ise öz toprağını işlemek hakim mülkiyet biçimi olarak dikkati çekmektedri.

Bazıları da hem kendi toprağını, hem de kiraladığı toprağı işlemektedir. Bu mülkiyet biçimi çoğunlukla tabanda görülmekte, kır bölgelere çıkıldıkça azalmaktadır (3).

Kira bedellerine gelince, bu, bölgelere göre değişmektedir. Taban bölgelerde yüksek, kır bölgelerde ise düşüktür.

Çizelge : 4
KİRA ORTALAMASI - BÖLGELENMESİ

Köy	Ortalama	Bölge	Ortalama
H. Paşa	181	Taban	181
Ç. Muradiye	175	Kır	
Kayışlar	147	Taban	161
K. Belen	100		
B. Sümbüller	75		
Yayla	60	Kır	87
Osmancalı	110		
MANİSA	143		

Ortakçılık kurumu tütüncülükte pek görülmemektedir. Bunun nedeni, tütünden elde edilen gelirin bölüşülebilecek kadar büyük olmayışıdır.

Toprağın bölünmesine bakılacak olursa, taban bölgelerde büyük toprakların işlendiği, kıra çıkıldıkça işlenilen toprak parçasının küçüldüğü görülür. Adam başına düşen toprak parçası da bölgelere göre değişmektedir. Taban bölgelerde adam başına düşen toprak büyüklüğü, kır bölgelere göre çok yüksektir.

Yukardaki köylerden Çepni - Muradiye köyünün aile yapısı diğerlerine bakarak değişiktir. Baba tarafı aile tipi vardır. Birkaç kuşak birarada oturmaktadır. Bu nedenle, büyük toprak parçalarında da adam başına düşen toprak büyüklüğü küçüktür.

Genel olarak bakılacak olursa, en büyük topraklar 10 - 19 dönüm, en küçüğü 40 - 50 dönüm arasındadır. Sonuç olarak diyebiliriz ki, Manisa bölgesinde tütün ekilen toprakların dağılımı eşit değildir. Tütün ekilen topraklar, genel olarak çoğalmakta, artma eğilimi görülmektedir. Elimizdeki son üç yılın toprağa ilişkin sayılarına baktığımızda, ekilen toprakların artma eğiliminde olduğunu görmekteyiz. Fakat bu artış eğilimi bölgelendirildiği zaman, çoğalmanın kötü tütün yetiştiren taban bölgesinde, azalmanın ise iyi tütün yetiştiren kır topraklarda olduğu ortaya çıkmaktadır.

(Devam ediyor)

(1) **DPT Tütün Ö. İ. R. s. 4**

(2) **Türkiye Ziraatinde Bünye Değişikliği. Dr. Yahya Kanbolat. s. 3 S.B.F. Maliye Enstitüsü No. 17, 1963 Temmuz.**

(3) **Tütün üç bölgede yetişmektedir. 1. Taban (ova), 2. Kır - taban (az yüzsek) 3. Kır (yayla). En iyi tütün yayla bölgelerde yetiştirilmektedir.**

(*) **Çizelge 5'in açıklaması:** Sayı: **Belli büyüklükteki toprak parçasının sayısını göstermektedir.**
Kaç kişi: **Belli büyüklükteki topraklar üzerinde çalışanların toplam sayısını göstermektedir.**

Çizelge : 5
TOPRAK DAĞILIMI (*)

KÖYÜ	Sayı	Büyüklük 0-9 dönüm	Kaç kişi	Adam başına düşen toprak	Sayı	Büyüklük 10-19 dönüm	Kaç kişi	Adam başına düşen toprak	Sayı	Büyüklük 20-29 dönüm	Kaç kişi	Adam başına düşen toprak	Sayı	Büyüklük 30-39 dönüm	Kaç kişi	Adam başına düşen toprak	Sayı	Büyüklük 40-50 dönüm	Kaç kişi	Adam başına düşen toprak
H. Paşa	3	22	13	1,7	27	334	149	2,2	14	317	121	2,6	3	100	28	3	1	40	9	4,4
Ç. Muradiye	3	19	13	1,4	10	140	89	1,5	—	—	—	—	6	185	88	2,1	1	45	11	4,1
Kayışlar	9	52	36	1,4	9	110	56	1,9	1	20	6	3,3	—	—	—	—	—	—	—	—
K. Belen	8	28	33	0,8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
B. Sümbüller	9	40	42	0,9	1	10	3	3,3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Yayla	10	44	55	0,8	1	12	4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Osmancalı	16	76	69	1	2	25	13	1,9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
TOPLAM	58	281	261	1,07	49	631	314	200	15	337	127	2,6	9	285	116	2,45	2	85	20	4,75

İSTANBUL BOĞAZI GEÇİTLERİ

dengesizler

Kamuoyu, Türkiye'de ve İstanbul'da bulunan şartlar içinde bir asma köprünün ne büyük bir dengesizlik olduğunu sezmektedir. Burada bazı önemli dengesizlikleri sayalım :

1 — Türkiye'nin, trafik kazaları, trafik akım düzeni ve trafik kontrolü bakımından dünyada en sonda geldiği basın tarafından birçok defa belirtilmiştir. Boğaz köprüsü gibi geçitler bambaşka çerçeveler için düşünülen ve hesaplanan birimlerdir.

2 — Şehir merkezindeki trafik sıkışıklığı bu durumda iken buna el atamayan bir kamu idaresinin Boğaz üstünde ne aradığı bilinemez!

3 — Boğaz köprüsünün şehir merkezi trafiğine hiç bir yardımı dokunmıyacaktır.

4 — İstanbul Boğazı en çok Karaköy - Kadıköy doğrultusunda geçilmektedir. Köprü ise ya Topkapı ile Kızıltoprak'ı, ya da Ortaköy ile Beylerbeyi'ni bağlamaktadır. DL/C raporu bu doğrultularda Boğaz geçiş isteği olmadığını belirtmektedir.

5 — Yaklaşım yolları örgüsü hem Boğaz köprüsü, hem de şehir için işe yaramaz ve kendi içinde dengesizdir.

6 — İstanbul'un taşıt işlerinden sorumlu kamu idarelerinin hâli ve melâli herkesçe bilinir.

7 — Bunların görevini gene dolmuşlar üzerine alsa da, Beyazıt'tan Taksim'e çoğunlukla üç kesik sistem olarak işleyen dolmuşların 10 -22 kilometre üzerinde ne yapacakları belli değildir.

8 — Eldeki verilere göre, köprü, Boğaz geçişi maliyetlerini yükseltecektir.

9 — Köprünün ne çeşit taşıtlara ve kimlere hizmet edeceği belirsiz ve karışıktır.

10 — Kaç turistin köprüden geçeceğini de, bugünlerde, Kabataş'ta bekleyip, Türklere ait olmayan yabancı plâkalı otomobilleri saymakla anlayabiliriz.

AYDIN GERMEN

DOĞU SORUNU XIII

Dr. İsmail Beşikçi

B — TOPRAK REFORMUNUN ZORUNLUĞU

"Şarkta, ağa, bey, şeyh denilen, 35-40 kadar köye sahip kişiler, derebeyler hâlâ mevcuttur. Vakıa 1925 Şeyh Sait hareketlerinden sonra bunların nüfuzu kırılmış ise de, bugün dahi kendi geniş arazi ve köylerinin sahibi durumundadırlar. Köylünün okumasını, yükselmesini istemezler. Bölgelerinde Türk harfleriyle tedrisata muhaliftirler. Köylüyü her surette baskı altında tutarlar. Bu şahısların öncelikle nüfuzlarının kırılması, batıya nakledilerek yayılmaları ve muayyen yerlerde iskân edilmeleri, topraklarının tevzii ve tapulanması, toprak satılan köylüye muayyen taksitlerle tohumluğun ve ziraat vasıtalarının da verilmesi esas olmalıdır. 1925 harekâtından sonra bazı ağa ve şeyhler batıya gönderilmiştir. Fakat yerlerinde kalan seyyitleri, bunların arazi hakimiyetini idare etmişlerdir.

Köylülerimiz Türklüklerini müdriktirler. Kürtlük propagandası sırf derebeyliklerinin devam edebilmesi için şeyh ve beyler tarafından halka yayılmaktadır. Yukarıda bahsettiğim tedbirler alındığı zaman büyüklerimiz tamamen hükümete bağlanacaklardır (7)."

Bu satırların yazarı Ragıp Gümüşpala, bir zamanlar 3. Ordu Komutanlığı, sonra Genel Kurmay Başkanlığı, daha sonra politikaya atılarak Adalet Partisi Genel Başkanlığı yapmış, çeşitli vesilelerle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bulunmuş, ekonomik ve toplumsal yapıya büyük ölçüde nüfuz etmiş bir kimsedir.

Ragıp Gümüşpala'dan yedi yıl sonra, CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit, Ekim 1967'de Doğu Anadolu'da yaptığı geziler sırasında düzen değişikliğinden bahsederken, "Allah'ın havasını insanlara yasak ederek onların yaşama haklarını ellerinden almak tabiat kanunlarına ne kadar aykırı ise, Allah'ın toprağının dağılımındaki adaletsizlik de o derece tabiata aykırıdır.Tabiata aykırı bir düzen yaşayamaz (8)" demiştir. Araştırmalarımızın başlarında, toprak dengesizliği ve ağalığın müesseseleşmesi bölümünde söylenilenleri yukarıda söylenilenlerle birlikte ele aldığımızda, köklü bir toprak reformu yapmanın zarureti ortaya çıkmaktadır. Burada toprak reformu hakkında geniş açıklamalar yapmak istemiyoruz. Yalnız, bölgeye hakim olan feodal ilişkileri parçalamak, feodal mülkiyet ilişkilerinden kapitalist ve daha sonra sosyal muhtevalı ilişkilere geçmek, ağalığın ve şeyhliğin sosyal müessese olarak üzerlerine aldıkları görevleri devlet kuruluşlarına veya örgütlü diğer kuruluşlara geçirtmek ve halkı iktisaden özgürlüğe kavuşturmak için bu, şarttır ve sadece bir başlangıçtır.

C — DOĞU ANADOLU BÖLGESİ İÇİN BÖLGE PLÂNI ŞARTTIR

Türkiye'de bölge plânlaması tabirinin esaslı bir şekilde kullanılması iktisadi ve sosyal gelişmeyi hızlandırıcı ve dengeleştirici bir metod olarak kabul edilmesi, 1960'da DPT'nın kurulmasıyla birlikte başlar. Bu bakımdan, BBYKP'da ve yıllık programlarda bölge plânlaması kabul edilmiş, Marmara, Antalya, Çukurova ve Zonguldak gibi bölgelerde geniş uygulama alanı bulmuştur. BBYKP gibi İBYKP da bölge plânlamasını kabul etmiştir.

O halde, diğer bölgelere göre çok geri olan ve bölgelerarası adalet dengesi daima kendi aleyhine bozulan Doğu Anadolu bölgesi için de etkili bir bölge plânına şiddetle zaruret vardır. Zaten bu konuda şehircilik uzmanları, şehir plâncıları, iktisatcılar, sosyologlar anlaşmış durumdadırlar.

Öteyandan, eski Çalışma Bakanı ve şimdi CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit, Ekim 1967'de yaptığı Doğu gezisi boyunca Doğu için ayrı bir kalkınma plânının lüzumlu olduğunu, Doğunun enerji meselesinin halledilmesi gerektiğini her zaman ifade etmiştir. Yalnız, bölge plânlamasına gitmeden önce, bölge sosyolojisinin esaslarını çizmek gerekmektedir. Çünkü plânlama çalışmalarının envanter faaliyetleri sırasında fizikî yapı ele alınırken nüfus yapısı, nüfusun toprakla olan ekonomik ve mülkiyet ilişkileri, nüfusun yatay hareketleri ile ilgili olarak çekim ve itim tahlileri, şehirleşmenin seyri, kütlelerin vaziyet alış ve davranışları, aile yapısı ve akrabalık sistemleri, dil ve din kanalıyla şekillenen toplumsal farklılaşmalar, eğitim durumu, devlet ve diğer örgütlü müesseselerin yerine getireceği fonksiyonları yapan ve devam ettiren müesseseler, siyasal partilerin mahalli kademedeki çalışmaları, mahalli politikacılar ve baskı grupları vs. gibi toplumsal yapı faktörleri esaslı bir şekilde ele alınmalıdır. Öte yandan, plânlama faaliyetlerinin dördüncüsü olan uygulama kısmında da toplumsal yapının çeşitli zaman ve şekillerde farklılaşma ve bütünleşme dereceleri araştırılmalıdır. Bu bakımdan, bölge plânlamasına giderken daha ziyade coğrafi faktörlere göre meydana getirilmiş bugünkü bölge ayırımından kurtularak, sosyolojik esaslara göre bölgeler meydana getirmek gerekmektedir.

V — SONUÇ

Bu incelemede, son zamanlarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da çeşitli yerlerde birbiri arkasına sıralanan ve zaman zaman karşı davranışlara da yol açan "Doğu ve Güneydoğunun geri kalmışlığını Protesto Mitingleri", toplumların genel gelişim kanunları ve bölgenin sosyo-ekonomik yapısı içerisinde değerlendirilmeğe çalışılmıştır.

1) Kütle haberleşme araçlarından ve haberleşme vasıtalarından yoksun olan, endüstri ve ticaret merkezlerinin çok uzağında kalan, dolayısiyle dışarıya açılma, dışarı ile bağlantı kurma, farklılaşma ve dış faktörlerle bütünleşme eğiliminin hiç olmadığı veya çok az olduğu yerlerde feodal mülkiyet ilişkileri aynen devam eder. Feodal beylerin sürgüne gönderilmesi veya orada kalmaları toplumun yapısında herhangi bir değişiklik meydana getirmez.

2) Temelinde geniş toprakların ve üretim araçlarının kontrol edilmesi olayı olan ve iş bölümü organizasyonunda daima büyük dengesizlikler bulunan feodal mülkiyet ilişkilerinde feodal beyler, yani ağalar bazı toplumsal fonksiyonlar da benimsedikleri için müesseseleşmişlerdir. Daha ziyade devlet tarfından yerine getirilmesi gereken bu görevleri gayrıresmî olarak devam ettiren ağalar, bu görevlerine, bu görevler devlet kuruluşlarına geçinceye kadar, devam edeceklerdir. Bu ise devlet örgütünün mahalli kademelerinin kudret kazanıp halk yığınlarına tam olarak intikal etmesi demektir.

3) Feodal mülkiyet ilişkilerini dinî yönde destekleyen bir faktör de şeyhliktir. Aslında islâmi olmayan bu müessese, toprağın dengesiz dağılımının bir fonk-

siyonu gibidir. Çok geniş insan topluluklarını dinî nüfuz sahâsı içine alan şeyh, genellikle geniş topraklara sahiptir.

4) Ağanın yerine devlet müesseselerini, kooperatif gibi örgütleri; şeyh efendinin yerine kuvvetli, etkili ve halk yığınlarına tam anlamıyla -hastahanesiyle, doktoruyla, sağlık memuruyla- intikal eden sağlık sosyalizasyonunu koymadıkça, ağa ve şeyh, değerinden hiç bir şey kaybetmez. Ne ağaların sürgüne gönderilmesi, ne de çeşitli kanun ve kararlarla faaliyetlerinin yasak edilmesi, toplumun yapısında herhangi bir değişiklik meydana getirir. Çünkü ekonomik bakımdan feodal mülkiyet ilişkileri, toplumsal anlamda daha başka bir ilişki çeşidinin meydana gelmesini engellemektedir.

Devlet, ağa ve şeyhleri gerek 1926, gerek 1937 ve gerekse 1960'ta üç defa sürgüne göndermiş ve bu şekilde, ağa ve şeyhin ezici kudretinden kurtulunacağı sanılmıştır. Halbuki ağa ve şeyhin gidişi ancak toplumsal hizmetlerin görülmesini aksatmış ve toplum buhranlara sürüklenmiştir. Dolayısiyle çeşitli toplumsal ve siyasal baskılar karşısında ağa ve şeyhler yine yerlerine dönmüşler ve ağalık - şeyhlik, halk nazarında daha fazla müesseseleşmiştir. Veya 1937'de olduğu gibi, toplumsal dinamizm yeni bir ağa ve şeyh çıkarmış, ağa ve şeyhlerin eksikliği giderilmiş ve düzen eskisi gibi devam etmeye başlamıştır. Çünkü, toplumsal kanunlar uzun vadede, parlâmentolarda yapılan kanunlardan, hükümet tasarruflarından ve onların uygulamasından daha ağır basar.

5) 1945'ten sonra ortaya çıkan oy mekanizması ile halk, politikacılar nazarında büyük bir değer kazanmış, politikacı çeşitli vesilelerle halkı kendi safına çekmeye başlamıştır. Partiler, oy çoğunluğunu elde edip iktidara gelebilmek veya parlâmentoda daha büyük bir çoğunluk sağlamak için çeşitli tavizlerde bulunmuş, bu arada çok büyük insan gruplarını kontrol ve nüfuz sahası içine alan ağa ve şeyhe yaklaşarak onlar kanalıyla halkı kendilerine kanalize etmeye çalışmışlardır. Bu ise ağa ve şeyhliğin iki yönlü bir kudret kazanması demektir. Bir yandan, oy çoğunluğunun sağlanmasına yardım ettiği için iktidarlardan ve partilerden itibar görmek; öbüryandan, devletin itibarına mazhar olduğu için halk katında büyümek, nüfuz kazanmak ve yeniden müesseseleşmek... Bu bakımdan, hükümetin ağalar ve şeyhler hakkında aldığı sürgün kararlarıyla 1945'ten sonra tekrar ağalara yaklaşması, birbiriyle çelişen bir durumdur.

6) Ağa ve şeyhin ekonomik ve toplumsal ilişkilere bu kadar hakim olduğu bu yapıda feodal ilişkilerden kapitalist ilişkilere geçmek çok zordur. Çünkü ağa, kapitalist ilişkilere geçmek için gerekli olan modern üretim araçlarına yatırım yapmak yerine, insan emeğine dayanan uzvi enerjiyi kullanmayı tercih etmektedir. Bu geçişi, yani feodal bey - köylü ilişkilerinden patron - işçi ilişkilerine geçişi engelleyen başka faktörler daha vardır. Bütün haber kaynaklarının ağa tarafından kontrol edilmesi, "ağanın odası"ndan "kahveler"e bir geçişin çok az görünüşü, nüfusun yerleşme şekli, sosyal hareketliliği engelleyen yol, haberleşme vs. durumlarını bunlar arasında sayabiliriz.

7) Bölgedeki bu elverişsiz ekonomik ve sosyal ilişkiler, bölgenin batıya nazaran çok gerilerde olduğunu göstermektedir. Çünkü batıda feodal ilişkiler, oradaki ağa ve beylerin tarım kredilerinden yararlanmasıyla, modern tarım tekniklerini kullanmasıyla ve fiyat politikasını etkiliyebilecek ölçüde baskı grupu olmasıyla kapitalist ilişkilere dönüşmüştür.

Öte yandan, sosyal adalet dengesi devamlı olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi aleyhine işlemektedir. Gerek eğitim, sağlık, yol, su, elektrik gibi kamu hizmetlerinin, gerekse çeşitli yatırımların dağılışında bu dengesizliği görmek mümkündür.

8) Ayrıca, bölgede halk, çok büyük bir çoğunlukla Türkçe bilmemekte, Kürtçe konuşmaktadır. Dolayısiyle halk, genellikle Türkiye'deki radyo istasyonlarını değil, Kürtçe yayın yapan istasyonları dinlemektedir. Bu ise siyasal ve kültürel bütünleşmenin Türkiye ile değil Türkiye dışı birtakım merkezlerle olduğu demektir. Eğitim durumunun düşük olması, özellikle sınır bölgelerinde kaçakçılık şeklinde beliren ticari ilişki, bu durumu destekler özelliktedir.

9) Bu bakımdan, bölgenin kendi bünyesi içindeki feodal ilişkileri parçalamak için etkili ve halka malolmuş, toplum kalkınması metoduyla desteklenmiş bir toprak reformu, bölgelerarası sosyal adalet dengesizliğini giderebilmek için etkili bir bölge plânı şarttır.

10) O halde, bütün bu elverişsiz durumları dile getirmek, Türkiye'nin sosyal yapısı içinde Doğu Anadolu halkının nerede durduğunu belirtmek, diğer sosyal gruplara göre yerini göstermek, halkın bilinçlenmesini sağlamak, bunun için mitingler tertip etmek, çok normal ve yerinde bir siyasal olaydır. Bu, Anayasanın halka tanıdığı en tabii bir haktır. Öte yandan, halkı bilinçlendirmek için çeşitli örgütler kurup kamuoyunu bu örgütler ve fikirler etrafında dinamik tutmak da gerek siyasal ilimlerin, gerek sosyolojinin benimsediği olaylardır. Çünkü sosyal gelişmede ve ilerlemede önderlerin rolü büyüktür.

11) Mitingleri düzenleyenleri vatan hainliği ile, memleketi parçalamakla, halkı birbirine düşürmekle suçlayan karşı tarafın hareket ve davranışları bilimsel gerçeklerden çok uzak olup, tamamen duygusaldır. Buna en uygun cevap,yine, mitinglerde kullanılan bir dövizdir:

"DOĞULU! KANUNİ HAKLARIN İÇİN ÇALIŞ, DİDİN. HAK İSTEMEKLE BİRLİK BOZULMAZ."

12) Bütün bunlardan dolayı bir siyasal iktidar için en uygun hareket, mitingleri çeşitli baskı tedbirleriyle sabote etmeye kalkışmayıp, orada, ortaya konulmaya çalışılan dertlere bilimsel olarak çare aramaya gayret etmektir. Şunu hiç bir zaman unutmamalıdır: Toplumsal kanunlar, toplumun gelişim kanunları her zaman üstündür, ağırlığını her zaman duyurur. Top ile, tüfek ile, yasaklarla bu kanunların hükümlerini yerine getirmelerine engel olunamaz.

13) Halk, öteki sosyal gruplara göre, ekonomik ve sosyal bakımdan elverişsiz bir mevkide bulunduğunu anlamaya ve bilmeye başlamıştır. Daha ileri toplumsal rollere sahip olmayı arzulamakta ve bu arzuyu gerçekleştirmek için direnmektedir. Bunu anlamak ve duymak gerektir.

Atatürk Üniversitesi Sosyoloji Asistanı Dr. İsmail Beşikçi'nin incelemesi bu sayıda bitmektedir. Bu değerli inceleme, dergiye giremeyen kısımlarıyla birlikte ve genişletilmiş olarak, yakında kitap halinde yayınlanacaktır.

yugoslav ekonomisi üzerine II

Dr. Erdinç Tokgöz

II — YUGOSLAV EKONOMİSİNİN 1967 YILI SONUNDAKİ DURUMU

Birinci bölümde ekonomik yapısına hâkim olan temel ilkeleri vermeye çalıştığımız Yugoslavya'nın 1967 yılı sonunda ekonomik göstergelerine bir göz atmaya çalışalım.

1 — Üretim

1967 yılı sonunda ülkenin ulusal geliri 103,4 milyar yeni dinara -1 dolar karşılığı 12,5 yeni dinar olarak alınmakta- ulaşmıştır (5). Bu düzeyde 1966'ya göre yüzde 4'lük bir artış kaydedilmiştir.

Ulusal gelirin en büyük payı -yüzde 36- sanayi kesiminden gelmektedir. Tarım yüzde 27,5, ticaret yüzde 15 ve yüzde 8 ile ulaştırma diğer önemli kesimlerdir.

2 — Tüketim ve işgücü

1967 yılında aylık ortalama ücretler 692,6'dan 797 yeni dinara -yaklaşık olarak 550 Tl.- yükselmiştir. Sanayi kesiminde bu miktar 932 yeni dinara dek çıkıyordu. Yıl içinde perakende fiyatlar düzeyi ve yaşama pahası yüzde 7'lik bir artış göstermiştir. Halbuki emeğin verimi sadece yüzde 2,7'lik bir artış göstermişti.

Ülkenin halen çözüm bekleyen sorunlarının başında istihdam gelmektedir. İşsizlerin sayısı 300 bini aşmıştır. Son öğrenci hareketlerinin nedenlerinden biri de, genç okumuşların binlercesinin işsiz kalmasıdır. Yılbaşında Federal Meclis, kabul ettiği bir kanun tasarısıyla, işletmeleri, çalıştırdıkları işçi sayısıyla orantılı olarak genç stajyer kabul etmeye zorlamıştır. Federal Hükümet, bu yoldan, orta ve yüksek dereceli okullardan gelen 30 bin gencin iş bulacağını ummaktadır. Ayrıca, bu tedbirle, işgücünün yapısal değişikliğe uğrayacağı ve boşluğu duyulan yeteri miktarda teknik işgücünün yetişeceği beklenmektedir.

3 — Yatırımlar

1965 yılı ortasında yürürlüğe konan "ekonomik reformlar" ile yatırımların kesimlerarası dağılımı yeniden düzenlenmiştir. Özellikle 1967 içinde -İkinci Dünya Savaşından beri sürekli olarak ülkenin olanaklarını aşan- yatırım hacmi daraltılmıştır. 1968 yılı için yatırımlarda yüzde 5 artış öngörülmetkedir. Yatırım hedeflerinden başta geleni, ihracata yönelmiş işletmelerin süratle modernize edilmesidir. Ayrıca, alt - yapı yatırımlarının tamamlanması 1966 - 1970 yıllarını kapsayan beş yıllık "Genel Plân"ın hedefleri arasındadır. -Tuna üzerinde kurulacak dev barajın gerçekleştirilmesi gibi-.

Yugoslav Ekonomisi İçinde Yatırımların Kesimlere Göre Dağılımı. (% olarak)

	1953 - 956	1957 - 960	1961 - 964
Endüstri ve Madencilik	63,8	46,1	53,0
Tarım ve Ormancılık	9,9	19,7	15,5
İnşaat	3,0	3,3	3,3
Ulaştırma ve Haberleşme	17,4	23,2	18,9
Ticaret ve Otelcilik	5,3	6,3	7,7
Küçük El Sanatları	0,9	1,4	1,6
TOPLAM	100,0	100,0	100,0

Kaynak: Vladimir Pejovski. La Politique d'ınvestissements de la Yougoslavie. Belgrad, 1967. S. 5.

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı gibi toplam yatırımların ortalama yarısından fazlasını sürekli olarak sanayi ve madencilik kesimi alırken, diğer kesimlerde büyük değişiklikler görülmemektedir.

4 — Dış ticaret

1967 yılı sonuna göre "alışveriş" hacmi 3,7 milyarı aşmıştır. Ancak ithalât hacmi, ihracattan 100 milyon dolarlık bir fazlalık göstermektedir. 1968'in ekonomik hedefleri arasında ihracatı artırmak ve ithalâtı kısmak için tedbirler öngörülmüştür. Bazı yugoslav işletmelerinin dış pazarlarda kendi aralarında rekabete giriştiklerini izleyen kanun koyucu, tek fiyatla dışa çıkılmasını ve gerektiğinde Federal Hükümetin ihracata yönelen işletmelerin eylemlerini sınırlamasını istemiştir.

Geçen yıla kadar ihracatçı işletmeler elde ettikleri yabancı döviz kaynaklarının büyük bir kısmını ellerinde tutabiliyorlardı. İşletmeler biriktirdikleri dövizleri kendilerine gerekli makine ve teçhizatı ithalde kullanacakları yerde, çeşitli tüketim mallarının ithaline gitmişlerdi. Özel bir yasa ile işletmelerin tüketim malı ithal etme yetkileri sınırlanmıştır.

İthalât rejiminde son yapılan değişikliklerden sonra ithal edilecek mallar dört ayrı kümede toplanmıştır:

a) İthali serbest mallar
b) İthali koşullandırılmış mallar
c) Döviz olarak değerinin sınırlandırıldığı ithalât
d) Kotaya ve lisansa bağlı ithalât.

Eğer bir işletme, ihracatının yüzde 51'inden fazlasını kapitalist ekonomile-

FORUM

onbeş günlük, politika, ekonomi, kültür ve sanat dergisi

Yıl: 15 - Cilt: XX - Sayı: 343

Yönetim yeri: **Yenişehir, Büyük Han No. 55 - Ankara**

Haberleşme: **FORUM Dergisi, P.K. 131 -** Telefon: **178737 Ankara**

Sahibi: **Azime Korkmazgil**
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: **Hüseyin Korkmazgil**

Dizgi ve baskı: **TÖYKO Matbaası - Ank.**

İlân ve abone: **Arka kapak 1000 Tl. (iki renkli: 1500 Tl.) * Metin arası santimi 15 Tl. (sürekli ilân pazarlıkla) * Abone: Yıllık 22 Tl. - Altı aylık 11 Tl. (toplu abonelerde yıllık 20, altı aylık 10 Tl.) * A.B.D. (uçak) 90 Tl. - Avrupa (uçak) 54 Tl. - Yabancı devletlere (âdi) 44 Tl. * Eski sayılar 150 kuruş.**

(FORUM ve yazarın adı belirtilmeden yazı aktarılamaz)

re -konvertibl para sahiplerine- yapmışsa, -söz konusu ülkelerden- elde edeceği dövizin tamamını hammadde ve üretim araçları ithal etmekte kullanabilmektedir.

5 — Yugoslavya ve "Ortak Pazar"

Brüksel'de 9 mart 1968'de yapılan toplantıda İtalya Dışişleri Bakanı A. Fanfani, hükümetinin, Kuzey Avrupa ülkeleriyle görüşmeler başlatılmadan Güney Avrupa ülkeleriyle yapılacak her türlü ön görüşmelere karşı olduğunu bildirmiştir. Oysaki Yugoslav Hükümeti, Ortak Pazar ülkeleriyle olan ticari ilişkilerinde rastladığı dar boğazları aşmak için ön görüşmelerin başlamasını istemektedir.

Aşağıda vereceğimiz rakamlardan da görülebileceği gibi, gerçekten, Ortak Pazar ile Yugoslavya arasındaki ticari ilişkiler oldukça ileri durumdadır.

Yugoslavya'nın Dış Ticaretinde Ortak Pazar Ülkelerinin Yeri. (Milyon dolar olarak)

İhracat	1960	1962	- 1966	1967
Toplam	566 (% 100)	691	1.223	1.253 (% 100)
Ortak Pazar'a	145 (% 25,6)	188	340	371,6 (% 29,7)
İthalât				
Toplam	826 (% 100)	888	1595	1707,6 (% 100)
Ortak Pazar'dan	269 (% 32,5)	251	410	657 (%38,6)

Kaynak: Ekonomska Politka op. cit. s. 28

Görülüyor ki Yugoslavya, 1960 - 1967 arasında ortalama, ihracatının 1/4'ünü, ithalâtının 1/3'ünü Ortak Pazar ülkeleriyle yapmaktadır. 1967 yılı sonunda Yugoslavya'nın, söz konusu ticari ilişkilerinden doğan açığının 285 milyon dolar olduğu görülmektedir.

Yugoslavya'nın -1967 sonuna göre- mallarının başta gelen alıcısı -225 milyon dolar- İtalya'dır. Tersine, Ortak Pazar'dan yaptığı toplam ithalâtın % 44'ü Batı Almanya'dan gelmektedir.

İhraç ettiği malların karakteri gösteriyor ki, Yugoslavya, sanayileşme yolunda bir hayli yol almıştır. Ortak Pazar'a ihracatının yüzde 40'ını sanayi malları ve bir o kadarını da tarımsal ürünler meydana getirmektedir.

Yugoslavların yakınmaları özellikle Ortak Pazar ülkelerinin gümrük duvarlarını yüksek tutmalarından ileri gelmektedir. Sanayi mallarına göre tarımsal ürünlerin -Ortak Pazar'a- ihracı çok daha karışık bir yapıya dayandığı için, tüm ticari ilişkiler üzerine çok kötü etkiler bıraktığı ileri sürülmektedir. Örneğin, "Yugoslavya yüksek kalitede şarap yaptığı halde, Fransız ve İtalyanların gümrük duvarlarını -hl. başına 9 dolar- aşamamaktadır", "Tütün ihracatında Ortak Pazar içinde ayrıcalıklı durumda olan Türkiye ve Yunanistan'ın rekabetiyle karşılaşmaktadır" denilmektedir.

6 — Yugoslavya'da yabancı sermaye

Temmuz 1965 ekonomik reformu ile öngörülen hedeflere ulaşmak için dış teknik ve olanaklardan da yararlanma yoluna gitmeyi kararlaştıran Federal Hükümet, 1967 yılı başından itibaren dış sermayeye ülkenin kapılarını açmıştır (6). Geçen yıl içinde üç büyük Yugoslav işletmesi, ayrı ayrı yabancı şirketlerle, ortak yatırımlar yapmak için anlaşmaya varmış bulunmaktadır: "Zastava" otomobil fabrikası, İtalyanların "FİAT"; "Zinguerie de Celje", Doğu Almanya'nın "WB" ve kurulmakta olan alüminyum kombinası ise Fransa'nın "Pechiney" firmasıyla...

Yugoslav yöneticilere göre, ülkelerine giren yabancı sermayenin karakteri, alışılagelmiş anlamından çok farklıdır. Bu düşüncelerini şu iki temel ilkeyle açıklamaktadırlar:

a) Yabancı bir şirket, belli bir alanda yapılacak toplam yatırımların en fazla yüzde 49'una sahip olabilir.

b) Ülke içine giren toplam dış sermaye, ülke yatırımlarının yüzde 5'inden fazlasına sahip olamaz.

Devlet Başkanı Tito bu konudaki görüşlerini, Batılı iş adamlarını kabulü sırasında şöyle açıklamıştır: "Sizlere sermayeniz ve elde edeceğiniz her türlü kârlar için garanti verebiliriz. Ancak, bu demek değildir ki, sosyalist bir ülke olmaktan vazgeçiyoruz (7)."

SON SÖZ

Son öğrenci gösterileriyle de su üstüne çıktığı gibi Yugoslav ekonomisi birçok "dar boğaz"la karşıkarşıya bulunmaktadır. Özellikle üç önemli sorun tez elden cevap beklemektedir:

(1) Çoğunluğunu genç işçi ve yüksek öğrenimini yeni bitirmiş üniversitelilerin meydana getirdiği, gittikçe büyüyen işsizler ordusuna iş bulmak.

(2) Kollektivist ekonomiyi kurmakta düşülen hatalar sonucunda meydana gelen gelir kümeleri arasında gittikçe büyüyen farkı kapatmak.

(3) Bazı bölgeler hızla kalkınırken, birçok bölgenin yoksul kalmakta devam etmesine bir son vermek.

Kanımızca Yugoslavya, sisteminin bütün ağırlığını "insan faktörü"ne vermekte acele ettiği gibi, bunun eyleminde de hatalara düşmüştür. Tito denge unsuru olmaktan çıkınca, birçok toplumsal patlamanın görüleceğini söylemek, kehanet sayılmamalıdır. Eğer Yugoslavya, iktisadi ve sosyal kalkınmasını belli bir düzeye çıkardıktan sonra bugünkü "autogestion"a geçmeye çalışsaydı, birçok "dar boğaz"la karşılaşmıyacaktı.

Kalkınmalarının henüz başında olan ülkelere Yugoslav modelinin örnek gösterilmemesi gerektiği kanısındayız.

---

(5) Paul Yankovitch. Op. Cit. (Birinci bölümde adını verdiğimiz yazı).

(6) Jovan Miric. "Le capital étranger en Yougoslavie". Tanjug Features, Mayıs 1968.

(7) İbid. (J. Miris'in aynı yazısı).

(Forum — 49)

1

İKİ KİTAP BIRKAÇ SÖZ

zühtü bayar

Toplumcu kampın ozanları iyi şiir kitapları vermeye beşladılar. Toplumcu sanattaki bu gelişmeyi sevinerek izliyorum. Bu gidişle, bireycilerin salt demagoji amacıyla kullandıkları "düz toplumculuk", "yüzeysel toplumculuk" suçlamaları şapa oturacak. Gerçek toplumculuğun ne demek olduğunu bilmediklerine göre de, tersine çevrilen bir silah durumuna girecek bu demagoji. Sahteciliğin en hafifine dahi tahammülü olmayan tek alan, sanattır. Ne var ki, düzmecilik ve sahtecilik de bugün bol bol bu alanda yapılmaktadır. Bunda, estetiğin geç kavranır, güç anlaşılır kavramlarının da etkisi var. Ama herşeyden önce, sanatı büyülü, anlaşılması zor, ürkütücü bir kavram durumuna sokan burjuva filozofisinin yardakçısı zenaatkârlara bunun hesabını sormak gerek. Sınıflararası çatırtılara kulaklarını kapayan bu altın kafes bülbülleri, yeni emperyalizmin gizli istilâsıyla karşılaşınca birdenbire kuvayımilliyeci, birdenbire ulusçu, toplumcu, yurtsever, vs., vs, toplumsal kesitten ne olmak mümkünse, hokkabaz değneği değmiş gibi, hooop, birinci sınıf bir yurtsever ozan kesiliveriyorlar. Ama ideolojik bir temel üstünde sanatını geliştirmeyi bir aşağılanma olarak kabul eden bu sanatçı bayların sanatsal eylemleri, ideolojik bir eleştiri karşısında kumdan yapılmış bir şato gibi dağılıveriyor. Hazretlerin öğretisel bir eleştiriye hiç mi hiç tahammülleri yok.

II

Ben bu yazımda, ülkemizde toplumcu sanatın gelişmesinde önemli bir dizide yer aldıklarına inandığım iki şiir kitabının sözünü edeceğim; Suat Taşer'in, "Hayret Beyin Serüveni" adlı yapıtıyla Sıtkı Salih Gör'ün "Boston'da bir Harputlu" 'sunun...

Suat Taşer, ülkemizde toplumcu ozanların bir sırat köprüsü gibi geçtiği yollardan, sanatın acılarını, çilelerini çekerek geçmiş bir ozandır. Bu yapıtıyla yedinci şiir kitabını da vermiş bulunuyor. Ama asıl önemlisi, Suat Taşer'in bu kitabıyla şiirimize geldiği yer. Kimi yerde acı bir ironi taşıyan, kimi yerde bizleri "güldüren, acınacak halimize" bir poem bu. Destansı nitelikle uzun taşlama niteliği karşılıklı çekişme durumunda yapıtın bütününde. Bu gizlenmiş alegorinin ardında, Hayret Beyin kişiliğinin ötesinde toplumumuzun çok iyi bilinen bir tipini yakalamak güç değil. Gündelik kaygıların yakasını bırakmadığı, aile babası bir yarım aydın tipi bu. Kendi kişiliği zaman zaman çağının büyük akışlarıyla zorlanan, gündelik hayatın dışına çıkmaya zorlanan aydın tipi... Toplumsal ve politik görüşleri önceden kafasına konserve edilmiş, duruk, değişmez bir yapıdadır. Kişisel görüşleriyse kendi küçük kişiliğini bir türlü aşamaz. Ve aslında iyi yürekli bir toplum insanı olabilecek olan Hayret Bey, değişen günün gerçeklerine, koşullarına bakar bakar da hayret eder. Bir Don Quijote adayıdır Hayret Bey; şaşkınlığından, hayretinden kurtulduğu an, atladığı gibi Rosinant'ına, yeldeğirmenleriyle savaşa gidecektir. Ne var ki, Hayret Bey bugün şaşmakta devam ediyor, gözlerini dört açarak Kesan kuşatmasını, Karla Kaplı Yanardağ'ı okuyor gazetelerden.

Küçük adamın dramını bundan daha iyi verebilen bu türlü bir yapıt anımsıyamıyorum son yıllarda.

III

Sıtkı Salih Gör'ü toplumcu çevreden çok, toplumsal çerçeveye oturtmak daha doğru olacak. "Boston'da bir Harputlu"yu, kesin bir biçimde, Sıtkı Salih'in sanatında bir aşama olarak kabullenebiliriz. Geçenlerde günlüğümde sözünü ettiğim, Nâzım Hikmet'in geleneğinden olumlu bir biçimde yararlanan ozanlardan biri de Sıtkı Salih... Dizelerini kesik kesik ama kıvrak ve hareketli bir biçimde kuruyor. Şiirinde yöresel dil özelliklerinden, deyimlerden, deyişlerden yararlanıyor:

yama gibi geçen
gün ışığı
uzağa dıloy
uzağa oy
uzağa.
(s. 15)

Bu beş dizede de görüldüğü gibi, ozan, sesi şiirsel bir öge olarak önemle kullanıyor. İçuyaklar da zengin ve dengeli bir biçimde kullanılmış. Konusu, içlemini yansıtmak bakımından isabetli seçilmiş. Sıla, yabancılık vb. gibi temlerin yardımcılığında insanın evrensel dramını anlatıyor Sıtkı Salih, ardı arası kesilmeyen acıların kaynağını...

Bu iki kitabı da toplumcu sanata burun kıvıran altın kafes bülbüllerine salık veririm, dikkatle okusunlar.

VARLIK 1968 YILLIĞINA BİRKAÇ DEĞİNME

2

bedrettin cömert

Bu yazımızın amacı, Yıllığı eleştirmek değildir. Böyle bir girişime yeltenmek, masrafını bile korumaz. Korumaz, çünkü adı üstünde: yıllık. Niteliğiyle uygun olarak, kişisel bir damgası olamaz. Bu nedenle dikkatimizi çeken, özellikle bizi ilgilendiren bazı noktalarda düşüncelerimizi söylemek istedik.

Bilindiği gibi, Yıllık'ın 'Şiirimiz' bölümünü epeyi zamandır Rauf Mutluay düzenliyor. Bu bölümün şimdilik ne işe yaradığını kestirmek güç. Yurdumuzda bir yıl içerisinde çıkmış şiir kitaplarının, şiir üzerine yazılmış yazılar, hazırlanmış konuşma ve oturumlarla, dergilerde şiir yayınlayanlardan daha çok, yayınlamadan susmuş ozanların tam bir listesi olmak eğiliminde görünen bu yazılar, aslın-

da böyle bir görevi de eksiksiz olarak yerine getirmekten uzaktırlar. Yazar, yükümlü bir araştırmayla değil, elinin altına gelen haberlerle yetiniyor. Bundan üzüntü de duymuyor değil. Bu yılki yazısının hemen hemen beş sayfasını, bu durumu kaçınılmaz gibi göstermek için, şundan bundan yakınmalarla doldurmuş. Ve beş sayfa sonra ancak 'sadede' geliyor.

1967'de Şiirimiz demek, herşeyden önce o yılı, sadece şiir sanatı açısından nitelemek anlamına gelir. Doğaldır ki, bir yıl içerisinde bir ülkede yayınlanan kitapların, dergilerin sayısı hem düzensizdir, hem de çoktur. Ve bir şiir yılı bireşimine varabilmek, mutlaka her çıkanı okumayı, herşeyi kaydetmeyi de gerektirmez. Bu gibi çalışmalarda örgütlenmek gerekir. Sanat ve kültür dünyasını en çok belirleyen öğelerden yola çıkılır. Gide gide, sağlam ve tarafsız seçme ölçütleri yardımıyla, bu işi yapanın şiir duyarlığı ve tarihsel görme yetisiyle orantılı olarak, organik bir tabloya varılır. Tarafsız demek, renksiz demek değildir. Böyle bir işlem kaçınılmaz olarak öznelliğini de birlikte getirecektir. Ve belki de kişisel damgayı yaratan da bu öznelliktir.

Mutluay, daha çok, sanat çevrelerinde şiir üzerine yapılan dedikoduları olumlu faaliyetler gibi alıyor. Bu düzensiz, dağınık ve şaşırtıcı kalabalığın içerisinden anlamlı, değerli olanı, şiirin özüyle, şiir kültürüyle ilgili öğeleri seçip, gevezelikleri yayınlandıkları sayfalarda bırakamıyor.

Kimi yerlerde, kitaplar üzerine yargıya varmağa çalışıyor Mutluay. Örneğin Cevdet Atamaca'nın "Güzel Acı" adlı kitabı için şöyle diyor: "yirmibeş yıldır şiirle uğraşan, çeşitli etkileri parça parça taşıyan, bir türlü de şiirden uzaklaşmak istemiyen bir şiir meraklısının duygu izlenimlerini getiriyor."

Bu gibi yargılar, kitapların gerçekten okunduğu konusunda bile kuşkuya düşürüyor insanı. Yirmibeş yıldır şiirle uğraşan herhangi bir kimse, buz gibi, çeşitli etkileri parça parça taşıyabilir ve şiir meraklısı, doğaldır ki, bir türlü şiirden uzaklaşmak istemez. Sonra, duygu izlenimleri de ne oluyor? Görüldüğü gibi, böyle yusyuvarlak cümleler, hiçbir ozanın özelliğini ortaya koyamaz. Çünkü aynı cümleleri sığınak formüller halinde herkese uygulayabilirsiniz. Bir eleştirmen, ele aldığı sanatçının olumlu ve olumsuz yanlarını iyice belirleyip, bu değişik yönleri bütünleyici bir görünüme oturtup, sanatçının 'tek' olan kişiliğine varamazsa, ortaya, ne kokan - ne bulaşan, şöylesi yargımsılar çıkar: "doruklara uzak, yumuşak eğilimli yamaçlarda kişisel çalışmalar." Bu çok çiçekli formülü orta boyda her sanatçıya uygulayabilirsiniz. Çünkü orta boydaki her sanatçı "doruklardan uzak"tır; yine, orta boyda olduğu içindir ki, "yumuşak eğilimli yamaçlar"da dolaşır. Ve bu dolaşmaları kişiseldir; çünkü orta boyda da olsa, sanatçılığını kabul ettirmiştir.

Sonra, tırnak içinde şunu da söyliyelim: Memet Fuat, "şiir bir tür olarak artık eskimiştir" demişmiş de, Oktay Akbal da "gerçek şiir eskimez hiç" diye cevap vermişmiş. Bu gibi tartışmalar, "tavuk mu yumurtadan, yumurta mı tavuktan.." bilmecesinden daha az eğlenceli değil. Haberi olsun Memet Fuat'ın, toplu yadsıma modası geçti artık. Bir zamanlar kime sorsanız, "allahsızım" derdi hemen ve bundan gurur duyardı. Allahsız olmak suç değil elbette. Fakat sadece birşeyleri yadsır görünmek ve bunda bir piyasa kahramanlığı aramak için allahsızım demek de, tek kelimeyle, gülünçtür. Memet Fuat'ın "şiir eskidi" demesi de gülünçtür o kadar.

Tahir Alangu'nun yazısından bir bölük almadan edemiyeceğim. Çünkü bu bölük, bütün bir sanat anlayışını niteliyor. Oktay Akbal'ın "Yalnızlık Bana Yasak" adlı hikâye kitabı için diyor ki Alangu: "Bursa'da Toulouse Lautrec de hikâyeciliğinin zirvesine yükseliyor." Bırakalım artık, hiçbir eleştirisel sonuca götürmeyen, bu biçim bayat deyişleri. Bir sanat anlayışının kofluğunu ortaya döken bundan daha tehlikeli bir yargı olamaz. Zirveye erişmek... Sadece tiksinti veriyor. Ve peşinden ekliyor: "Böylesine zengin bir dile, ustaca bir anlatıma ulaştıktan sonra, büyük bir esere yönelemeyişi, üzerinde durup düşünülmesi gereken bir olay sayılmalıdır.."

Nedir, buradaki büyük eser kavramı? Yani hikâye dalında daha büyük eserini hâlâ veremediğini mi söylemek istiyor? Ama az önce, yazarın hikâyecilikte zirveye eriştiğini buyurmuştu. Öyleyse başka bir dal. Akla ilk gelen, roman türü oluyor. Yâni, 'hikâyede büyük eser verilemez'e getiriyor sözü. Böylesine yüzeysel bir yargı, insanın ağzını bir karış açık bırakıyor. Hikâye türü roman karşısında küçükse, peki, şiirin durumu hangi basamaklarda bulunuyor? Tiyatro nereye oturtuluyor? Yok yok, böylesi boş yargılardan sakınmalı. Ama nasıl? Kolay değil ki!.. Çünkü her yargı, bir anlayışın karmakarışık mı, yoksa tutarlı, uyumlu mu olduğunu gösterir.

Yıllığın şiir bölümüne gelince: her ozandan bir şiir koymak, zaten başlangıçta inandırmayan bir tutum. Bir sürü ad. Kasaba bakkalından farksız. Başka nasıl yapılabilir? Orası, düzenliyenlerin bileceği iş. Adlar geçiyor, o kadar. Özellikle seçilen şiirlerin çoğunun hiçbirşey dememesi, kişilikten yoksun olması, bir yılın döküntüsü havasını taşıması, şiir yargısı bakımından Varlık'ın aşılmış olduğuna tanıktır. Dergide çıkan şiirlerle Yıllık'taki örnekler, Yaşar Nabi'nin de Papirüs'e verdiği bir cevapta belirttiği gibi, Varlık'ın şiirleri memleketçi ölçülerle değerlendirdiği gerçeğini doğrularken, böyle bir değerlendirmenin, neye yararsa yarasın, sanata, şiire yaramadığını ortaya koyuyor. Bir an geliyor, memleketçilik, sanatta kolaylığın, başarısızlığın destekçisi oluyor.

Bugün artık, Varlık'ta yayınlanmış olmak kimseye kıvanç vermemeli. Zamanın ve çevrenin koşullarından ileri gelen bir işlevi vardı Varlık'ın. Şimdi ise durgunluğunu sürdürerek, eski ılımlıları yeniden piyasaya sunmaktan başka bir kımıltı göstermiyor.

3 ÖMER FARUK TOPRAK'IN ŞİİRİ

halit aksu

Ömer Faruk Toprak'ın şiiri ile 1936'da karşılaştım. Ortaokul son sınıfta idik. Türkçe dersinde şiirlerini okuyordu. Hocamız bazı mısrâ aralarında durduruyor, kendine göre açıklamalar yapıyordu. Toprak'ı ilk defa görüyordum. Dar omuzlu, zayıf bir görünüşü vardı. Hassas yüz çizgileri, gözleri bir şairi haber veriyordu daha o zaman. Alışılmış romantik çerçeve içinde karamsarlık şiirleri söylediği yılları düşünüyorum da, bugünkü toplumsal şiirlere varışı şaşırtıyor beni. Birgün sınıfta "Kahkaham Siyahlaştı" başlığını taşıyan iki şiir okumuştu. Neden bu kadar kötümser diye şaşmıştım. Oysa şaşmamak gerekirdi, etki çağında idi çünkü. O sıralar okuduğu şairlerden böyle esinlenmeler kalıyordu yazdıklarında. O yıl ölçülü, uyaklı şiirlerle iki - üç sarı defter doldurdu herhalde. Ertesi yıl beraberce İstanbul Lisesi'ne girdik. Aynı sınıfta yanyana oturduk. İlk defa edebiyat dersi okumağa başladık. Bilirsiniz, lise birinci sınıfta edebî sanatlar okunur. Berbat bir edebiyat öğretmeninden ders dinliyorduk. Ne anlatmasını biliyor, ne örnekler gösterebiliyordu hocamız. O zamanın şöhretli Orhan Seyfi'si, o yıl bize, sekizinci sınıfta aldığımız Türkçe derslerine birşey ilâve edemeden ders-

leri bitirdi. Ömer Faruk Toprak'la beraber Varlık, Ağaç dergilerini okuyor, yeni şair ve yazarların doğrultularını izliyorduk. O yıl, Toprak henüz hece vezninden kurtulmamıştı. Servetifünun - Uyanış dergisinin "İstidatlar Sayfası"nda kendi imzası ve takma adlarla epeyce şiir yayınladı. Halit Fahri teşvik edici bazı notlar koyuyordu şiirlerinin altına.

Denizin kımıldadığı saatlerde,
cıgaramızı rüzgâra tuttuk,
çıplak kollarımızı dayadık
küpeştenin ıslak tahtalarına.
Bir türkü söyleniyor başaltında
uzak denizlerin seslerine benzer.
O insanları çok iyi hatırlamıyoruz şimdilik
Birkaç gün sonra âşinamız olacak,
iri ve ışıltılı balıklar
bize sormıyacaklar nerden geldiğimizi.

Ertesi yıl onuncu sınıfta önemli bir değişim geçirdi Ömer Faruk Toprak. Serbest vezinle yazıyor, daha çok tabiat manzaralarını yansıtan şiirlerini okuyordu arkadaşlarına. Gerçi doğaya yönelmişti. Anadolu resimlerinden şiirler çıkarıyordu ama, toplumcu bir kuşku damarının içinden geçmiyordu daha. Karamsarlıktan kurtulmuş, gün ışığında ağaçların, ırmakların titreşimlerini duyuyordu göğüs tahtasında. Lise son sınıfa gelince, Toprak, Kütahya Lisesi'ne gitti. Bir yıl uzaktan uzağa izledim şiirlerini. Varlık ve Dikmen'de yayınlanan yeni örnekler, aynı doğrultuda gösteriyordu onu. Kısa süre sonra, Yeni Edebiyat gazetesinde yayınlanan iki şiiri, Toprak'ın yeni bir değişime girdiğini haber verdi. O iki şiirden "Saadetimiz" başlıklısı birkaç antolojiye birden alındı sonraları.

Dağlara doğru koşuyorum
Arkamdan deniz sesi geliyor
Toprak çanaklardan içtiğim ayran kadar ekşi
Bir meyva getiriyorum sana
Dalından yeni kopardım

1941 yılında Hukuk Fakültesi'ne öğrenci olduğu zaman arkadaşlığımız tekrar başladı. Görüşleri arasında farklar olduğu halde, İnkılâpçı Gençlik gazetesine yazmayı sakıncalı görmedi pek. Bir süre sonra baktım, gazeteyi kendi sanat anlayışına paralel bir noktaya çekmesini başardı. Orada yayınladığı **"Sükas'a Mektuplar"** benim hâlâ unutamadığım yazı parçalarıdır.

Ömer Faruk Toprak, ilk kitabının hazırlık çalışmalarını yaparken, poésie pure'den sıyrılmıştı ama, lirizmin şiirin asli unsuru olduğunu bütün derinliği ile anlamıştı. Gitgide toplumsal içerik kazanıyordu şiiri. **"İnsanlar"** kitabı, içlemin yanısıra toplumsal öz'e götürür Toprak'ı. Bu kitaptan önce, birkaç arkadaşı ile birlikte çıkarmağa başladığı "Yürüyüş" dergisi onu, İkinci Dünya Savaşı karmaşasından geçirmiş, toplumcu şiirin temsilcisi yapmıştır. Kişiliğini incelerken, **"İnsanlar"** kadar **"Yürüyüş"** dergisi de onun sanatı üzerinde önemli bilgiler verecektir. O dergiyi terör devrinin içinden geçerek çıkardılar. Denebilir ki, Yürüyüş'teki birkaç şair, geleceklerini kızgın bir demir üzerinde yitirdiler ya da kazandılar. Bugün onların o devirde yayınladıkları üç formalık, dört formalık şiir dergilerini incelemekle yetinmemeliyiz. Hangi toplumsal şartlar içinden geldiklerini araştırmakla öğrenmiş oluruz onların şairlik çilelerini. Yasaların çiğnendiği, yanlış yasaların gelişigüzel uygulandığı bir zamanda gençliklerini hiçe sayarak şairlik onurunu kazandılar. Buna karşılık şairlik değerleri, yeteri kadar tanıtılmamış, kenara itilmek istenmiştir. Tutucu sanat çevreleri, ilkin kabul etmez gibi görünüp, sonraları inatla Garipçileri öne sürmüşlerdir. Ömer Faruk Toprak'ın yazdığı birçok yazıda "değer yargıları değişti" demesi ve edebiyat tarihlerinin toplumsal edebiyat görüşü açısından geçerek yeniden yazılmasını istemesi hep bundandır.

Dostum, yak bakalım bir cıgara daha,
gün inmiş yaklaşıyor akşam.
Sanki cephelerde Ateş Kes emri verilmiş
konuşmuyor artık beş kıtada toplar.
Bir daha, bir daha söylese şarkısını,
step kokan, okyanos kadar hürriyet.
Bir akşam vakti esmeğe başlar,
katar önüne ardıç yaprağı, buğday sapı.
Düşmüş döl, atılan tohum canlanacak elbet.

Ömer Faruk Toprak'ın ilk şiir kitabı **"İnsanlar"**, toplumsal gerçekler içinde insanları çizer bize daha çok. Duygusal yanı kadar, resim yanı ağır basar. Son iki kitabındaki işçilik yoktur. Üzerinde fazla çalışmadan yayınlanmıştır. Şairin, yirmiiki yaş denemeleri olduğunu düşünürsek, gene de çarpıcı bir şiir kanalından güç kazandığını teslim ederiz. İkinci kitap **"Hürriyet"** bir başkaldırmadır, savaştan barışa geçişi gösterir. Şimdi bugün yazsa Hürriyet şiirlerini, kimbilir nasıl işlerdi onları! Oradan aldığım şu mısraları, yayınladığı yıllarda hep ezberleyip okumuştuk:

Bahar çıkmış yola,
çiçek açmış bademleri,
kocaman tanklarıyla
dört yıldır
tüfek çatmıyan askerleri,
beş kıtayı sarsan toplarıyla,
bahar çıkmış yola..
Dizlerin yara, avuçların kan,
ama dudaklarında,
gülümsediğin zaman
bir türkü var.
Bir defa dolmamış gözlerin,
ölüm haberleriyle
Belki yakındır
zeytin dallarındaki kuşların,
sevinç çığlıkları.
Yalan değil sevgilim,
hasta bülbüller ölmüş
Yarın dünya geniş,
yarın aydınlık ve güzel.
O vakit senin,
neft kokan dudaklarını öpeceğim.

Şair, başlangıçtan beri, bütün insanların mutlu olmasını, bunun için de özgür yaşamalarını ve gözlerinde yaşama sevinci ile yürümelerini söyler: Birinci tema budur Ömer Faruk Toprak'ta. Yani evrensel şiiri amaç edinmiştir. Buna varmak için, evvel be evvel vatanperverlikten gelmelidir şair, der. Tevfik Fikret'in kişiliğine ve eylemine bu nedenle bağlanmıştır.

Şimdi üçüncü şiir kitabı "Dağda Ateş Yakanlar"ın yayın tarihine bakarak, bir sual soracaksınız, biliyorum: Neden bu kadar aralıkla kitap yayınladı? **"Hürriyet"** 1945'te çıkmış, **"Dağda Ateş Yakanlar"** on yıl sonra gün ışığına çıkabilmiş. Toprak, çok yazan bir şair değil elbet. Yayınladıkça yazan bir alışkanlığı vardır. Terör ve dikta devrinde uzun yıllar yayın yapamamış olması, onu biraz küskünlüğe itmiştir.

"Dağda Ateş Yakanlar", en çok yankı getiren kitabı oldu belki de. Yıl 1955. Demokrat Partinin gemi azıya aldığı yıllar. Yani, İkinci Yeni'nin, soyutlamaların ısırgan otu gibi edebiyat âlemini sardığı yıllar. Toplumcu şiir iyice susturuldu sanılıyordu. Bir Peru güneşinin ışıkları girdi sanki, çok renkli kilimlerle döşenmiş bir kulübeye. Ömer Faruk Toprak, on yıldır susuyor sanıyordunuz. **"Dağda Ateş Yakanlar"**'ı ilk elime aldığım günü hatırlıyorum. Öğrencilerime okudum her sınıfta, **"Nerde Olursan Ol"** şiirini. Ertesi gün birkaç gencin elinde gördüm kitabı. Onlar da bana **"Sen Katı Yürekli Müz"**'ü ezbere okudular.

Ömer Faruk Toprak, Ankara'da idi, ben doğuda idim. Yıllarca görüşemedik. Birgün Ankara Caddesinde karşılaştık. İkimiz de İstanbul'a yerleşmiştik. Ekmek kavgasında boğuşuyorduk. Onu her görüşümde "Kitap" diyordum, "kitap çıkar, gene uzattın." "Hayır" diyordu. 1966 yazı sonunda gene kitapçıların vitrinleri önünde burun buruna gelince: "Tamam, kitap diziliyor" dedi. Hastalıktan zayıflamıştı, daha sakin bakıyordu. Otuz küsûr yıllık arkadaşımın **"Susan Anadolu"**'su bir ay sonra elimde idi.

Meydanlarda rıhtımlarda karanlık dalgakıranlarda
Geceleri saat birden sonra senin özgürlük
Senin yanında yeri kutsal yüreklerin
Tüm hançerelerin ses telleri özgür arya ya durmuş
Alto sesiyle rüzgârda sarsıyor pencerelerimi

O gece iki defa okudum kitabı üç solukta. Artık ustalaşmıştı şair. Ertesi gün, fakir bir semtin evlerinden gelen öğrencilerime, şiirlerden bazılarını okuyunca, genç yüzlerden Anadolu'dan manzaralar geçti. Orta Anadolu'nun bozkır rüzgârı geçti. İçtenlikle sevdiler dizelerini.

Evet, şiirin müşterisi azdır. Okuyanı, dizeleri belleklerine nakşedenleri de azdır. Ancak tutkunu olanlar sever şiiri. Başta söylediğim gibi, Ömer Faruk Toprak, değeri kadar tanıtılmamış bir şairdir. Onun daha çok sözü edilmeye lâyık olduğu anlaşılacaktır. Çünkü Tahir Alangu'nun söylediği gibi, o, promete aşamasına ulaşmış, gerçekten hâlis bir şairdir. Şiirlerinde olsun, yazılarında olsun olaylara Tevfik Fikret tarzında bir bakışı vardır. Gün gelecek, gerçek değerini eleştirmenlere daha geniş söyletecektir.

YAŞANTIMIZDAN SANATIMIZIN ÇIKIŞI X

BALABAN

ONBEŞİNCİ HAFTA

Bu haftanın üç gününü İstanbul'da geçirdim.

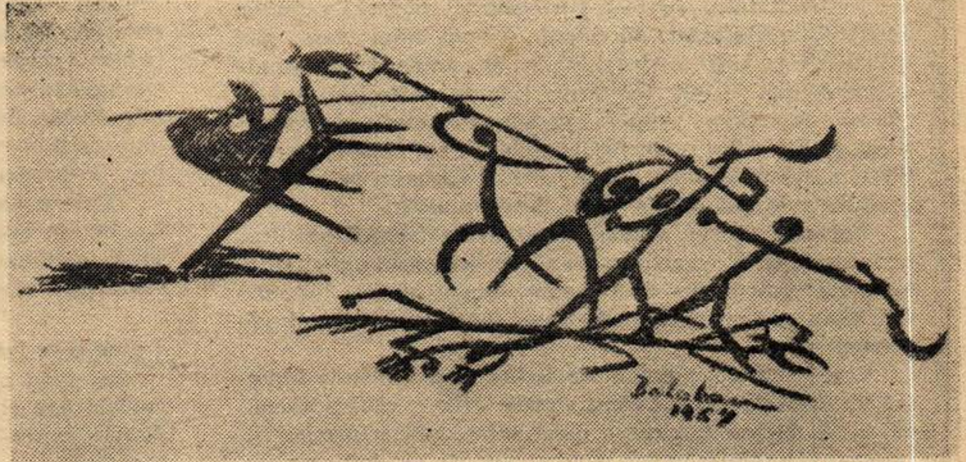
İstanbul, kentlerin en kocamanı ve en güzelidir. Uzaktan bir resim gibi seyredilirken, içine girince kaybolur adam. Parası olana kent, olmayana derttir İstanbul Tepelerin üzerindeki, dağ gibi duran camiler, kenar mahallelerdeki evleri yıldan yıla bölüp ufalar ve yıldan yıla gecekondu yapar sanki... Minareler gökyüzüne uzanıp, tek Allaha selam ederken, fabrika düdükleri işçileri çağırır. Ve işsizler iş ararken kapılarda, patronlar yalılarından olta sallar denize...

Süslüdür İstanbul'un görüntüsü: Denizi bol, balıkları canlıdır. Kayıklar oyuncak gibi sallanırken, vapurlar batmadan kayar gider ve düdükleri tüfek gibi dumanlıdır.

İstanbul'a gittiğim gün hava güzeldi. Deniz her zamankinden daha mavi ve daha sakindi. Sandallarla kayıklar, balık avlıyordu her zamanki gibi. Köprünün üstünden yüzlerce olta atılıyordu denize. Sudan çıkan balıklar, avcıların ayaklarını çırpıyordu kuyruklarıyla. Köprünün kenarına yanaşan sandalların içlerinde mangallar, mangalların üstünde tavalar vardı. Denizden atlayan balıklar, tavalara yatmışlardı sanki. Tavalardan çıkan duman ve balıklardan çıkan koku, İstanbul'a gelenlerin burunlarına çarpıp ağızlarını sulandırıyordu.

İstanbul'a varınca, vapurdan iner inmez, kızarmış bir parça balık yedim. Ve hemen karıştım kalabalığa: Caddelerde insanlar, karıncalar gibi telâşlıydılar. Nereden gelip nereye gidiyordu bunca insan? Haydi benim param yoktu, otobüse binmek için. Yürüdükçe yürüdüm, yürüdükçe yürüyenlerle. Otomobiller habire gaz sıkıyordu yüzüme.... Apartımanlar yükseldikçe yükseliyordu, biz yürüdükçe. Kalabalık çoğalıyordu, ben yürüdükçe... "Bu insanlar nereye gidiyordu?" "Ben ne bileyim!" "Ben nereye gidiyordum?" "Bu insanlar ne bilsin!" Velhasılı, ben yürüyorum... Onlar yürüyorlar... Apartımanlar yükseliyor... Gecekondular bir tepeyi daha sarıyor... Saraylar ve yalılar suda oynuyor... Minareler seyre bakıyordu...

Ben, benim İstanbul'a parasız geldiğimi söylesem ayıp mı olur ki?.. Olursa olsun!.. O gün martın 28'iydi. Bu ay vergi ayıymış, ben ne bilirim! Evin vergisi ödenecekmiş üç güne değin. İşte bundan ötürü düştüm İstanbul'a. Bir resim satıp, üç - beş kuruş kazanacaktım. Ama resim dediğin ne karpuz, ne de kavun; hemen satılmaz. Caddelerden sokaklara, semtlerden mahallelere, habire yürüyordum. Resim kolleksiyonu yapan birkaç kişi vardı İstanbul'da, ama hiç birini de bulamadım. O gün akşam oldu, ertesi gün sabah oldu, yine ben sokaklardan caddelere düştüm... Caddeler yürüdükçe kalabalıklaşırken, İstanbul gitgide çirkinleşiyordu: Vapurların düdükleri tıpkı canavar. İsterse batsınlardı, bana ne!.. Otomobillerin eksoz borularına mısır koçanı tıkamak istiyordum. Sandalları tutup devirmek...Ve balık tavasını kulpundan tutup, içindeki kızarmış balıklarla birlikte savurmak istiyordum denize.

"ŞEYH BEDREDDİN" RESMİNDE HİYEROGLİF BİR BÖLÜM

Derken, yürüyüp giderken, elime doğru bir el uzandı. Karamsarlığımın içinden bir anda uyandım. Baktım, Celâlettin Çetin. Kucaklaşıp öpüştük. Ardından bir el daha; Lütfü Erişçi'nin eli. Sonra Metin Erksan'ın, Enver Aytekin'in elleri uzandı. (Arkadaşlarımın herbiri ayrı ayrı güçlere ve hünerlere sahiptirler. Kimi rejisör, kimi gazeteci, kimi kitapçıdır.) Kalabalığın içinden usulca çıkıp, hızla uzaklaştık. Takside giderken, yayalar gazel gibi savruluyordu gerilere. Tekerlekler hızla dönerken apartımanlar ufalıyor, minareler sakınıyordu. İstanbul gittikçe güzelleşiyordu, resim gibi. Otomobilden inip sandala binmesi ne hoşmuş meğer! Oltayı denize atması bir oyuncaktı. Atıp atıp çekiyorduk balıkları. Oltaların uçlarında sallanan balıkların görüntüsü pırlanta gibiyken, sessizce açılıp kapanan ağlamaklı ağızları hiç birimizin umurunda değildi.

*..lam Çupi, balık pişirmenin ustasıymış. Tavadan çıkardığı balıklar hâlâ soluyordu sıcak sıcak. Ve kadehlerimizin aynasında yansıyordu balıkların sûreti. Ne güzel!

O gün akşam geç olmuştu ama, sabah tez oldu. Aynı günün sabahı işim rastgitti: Elimdeki resimleri sattım. Benden koleksiyon yapanlardan Muhtar Kocataş aldı birini, birini de Yorgi Yorgiyadis.

ONALTINCI HAFTA

Bu hafta, Şeyh Bedreddin'in resmine çalıştım. Şeyh'in resmini yaparken, onun için yazılmış bir takım kitaplar okumak zorunda kaldım. Şeyh Bedreddin'i bundan yirmi yıl önce Nâzım Hikmet'in yazdığı "Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı"ndan öğrenmiştim. Ve bundan on yıl önce, Şeyh'in bir resmini yapmak istemiştim de tutturamamıştım. İşte şimdi portreler için hazır bir biçim bulmuşken, Bedreddin'in resmini de yapmalıydım. Ama onun resmini yapacak yeterlikte yaşantısını bilmediğimden, Şeyh için yazılmış kitapları okudum.

Okuduğum kitapların etkisine kaptırdım kendimi: İşte, 550 yıl önce "Yarin ya-

SALT EĞİTİMDE REFORM BİR KURTULUŞ DEĞİLDİR

MEHMET KARADUMAN
(İmranlı Ortaokulu Müdürü)

GERİ KALMIŞLIĞIN TÜM NEDENLERİNE MAKRO PLÂNDA EĞİLMEDEN SALT EĞİTİM ALANINDA YAPILACAK DEĞİŞİMLERİN İLERDEKİ YILLARDA ÇIKACAK ACILI OLAYLARI ÖNLEMEYE YETERLİ OLMIYACAĞINI BİLMEMİZ ZORUNLUDUR.

Dünya yüksek öğrenim gençliğinin yanı sıra, Türkiye Üniversitelerinde başlayan reformist girişimlerin temelinde sosyo - ekonomik yapımızın yetersizliği yatmaktadır. Bu yetersizliğin doğurduğu bunalım, okul çevrelerinde, sınıf geçme yöntemlerinin, öğrenci yurtlarının, ilerideki yaşamda öğrencilerin alacakları görevlerde doyum bulmaması... gibi belirtilerle açıklığa kavuşmaktadır. Bu arada, kamuoyunda anlaşılabildiği ölçüde "Eğitimde reform" istemleri, atılımcıların ana erekleri yanında yer almaktan uzak görünmektedir. Atılımlarını, reformist istemlerini bir anlamda yetkililere kabul ettiren bir kısım yüksek öğrenim gençliği de şimdilik eylemsel girişimlerini durdurmuştur.

Üniversite çatısı altında birtakım hakların öğrencilere tanınması, ilerde çıkarılmasına sözverilen yasalarla girişimlerin ağırlığını kırma davranışları, bugün olmasa bile, ileride daha güç sorunların çıkmasını engellemekten uzak görünmektedir.

Geri kalmışlığın tüm nedenlerine makro plânda bilimsel yöntemlerle inilip çözüm getirilmedikçe, eğitim alanında, gerek biçimsel, gerekse özsel anlamdaki reformlar ülkemizin bunalımlarını önlemekten çok öte bir davranış olacaktır.

Merkezi hükümet teşkilâtı kuruluş ve görevleri (MEHTAP) adı altında yayınlanan Merkezi Hükümet Teşkilâtı Araştırma Projesi yönetim kurulu raporunda, Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu 19. Kurultay çalışmaları raporunda, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) araştırmalarında sık sık sözü edilen eğitimimizde öngörülen reform bir anlamda ülke gerçeklerine, çağdaş bilim isterlerine uygun görünmekte ise de, yukarıda da değindiğimiz gibi, kalkınmada bir araç olan eğitimin kendi başına sorunlarımızı çözümliyemiyeceği ortadadır.

Batılılaşma çabalarına önem verildiği 1839 yıllarından bu yana toplumun sorunları hepten tek yönlü olarak ele alınmıştır. En çok ses veren, kamuoyunda sızıltıları duyulan bir veya birkaç sorun üstüne gösterilen çaba, geniş halk yığınlarının çıkarı yerine, egemen sınıfların yararına işlemiştir.

Eğitim alanında görülen olanak eşitsizliğinin ortadan kaldırılarak bireyin istem ve zihinsel gücüne göre yetişmesi, ailesinin ve çevresinin koşullarından kurtarılması yüksek öğrenim kurumlarına alınımda görülen bölgelerarası dengesizliği, sınav yöntemlerindeki yetersizlikleri giderme, yurt gerçeklerine uygun fonksiyonel eğitim programları düzenleme... eğitim reformunun kapsamında yer alacak konulardır. Bu sorunlara yasasal çözüm bulduğumuzu düşünelim: Toprak düzenimiz, Yönetim yapımız, Toplumun çoğunluğunu yararlandırmaktan çok öte dış ticaret rejimimiz, Bankacılığımız, Kooperatifçiliğimiz... Eğitim reformuna paralel olarak değişime tutulmadıkça, kişi yetişimiyle çelişen kurumlar arasında bocalamaya başlayacaktır.

Yetişen kişilerin ileride yetişimlerine uygun kurumları ortaya koyacakları varsayımı bir gerçeklik taşısa bile, Türk toplumunun evrensel koşullar karşısında uzun yıllar beklemeye olan dayanıklılığı bitmek üzeredir.

Düne göre bugünkü eğitim düzenimiz bilimden, gelişimden yana olmakla beraber, kurumlarımızla eğitim arasındaki bağ gittikçe gücünü yitirmektedir. Daha doğru bir deyişle, eğitimle kurumlarımız arasında organik bağ tamamen kopmuştur. Eğitim bir süs, bir övünç ve göstermelik olarak ortada kalmaktadır.

"...Okuldaki başarı ile yaşamdaki başarı birbiriyle ilişkili değildir. Bunları kitap yazmaz, fakat senin için ödevinde çok geçerlidir, öğren. Yaşam size çok şeyler öğretecektir..." gibi sözcük dizilerinin öğretmenlerce, yöneticilerce, halkca yetişenlere hiç yadırganmadan söylenmesi, gerçek yaşamla okuldaki eğitimin birbirini tutmadığını açıkca ortaya koymaktadır.

Eğitimde reform sloganının çok yayıldığı şu günlerde bu konuyu radikal bir açıdan görmenin kısır çemberi kırmada yarar sağlayacağını bilmemiz gereklidir.

---

nağından gayri her şeyde.." diyen o koca adam karşımda. Ama yalnız başına değil. En az onun kadar kocaman olan Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal yanında. Ve onların yanında, onlarla beraber toprağı süren, onlarla beraber ölen, bu toprakların insanları. Bu insanlar ki her zaman adsız kahramanlardır: Kitaplara adları yazılmaz, sûretleri resimlere basılmaz... İşte ben de, Börklüce Mustafa ile birlikte olup düşmalarına saldıran bu yiğit toplumun savaşını ve hep beraber toprağı sürüşlerini "Bedreddin" sûretinde iz düşüyorum. Çünkü onların kavgaları, "Benim hanem senin hanendir. Evimden evin gibi istifade edebilirsin" inancına ve özlemine dayalıdır.

550 yıl önceleri, Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal koluyla fırtınalar koparan Şeyh Bedreddin'i ben görmüş müydüm ki, onun resmini yapıyorum?

Şeyh'in kaşının, gözünün değil, kıpırtısının resmini yapıyorum... Onun kıpırtısı demek, ondan gelen bir inançla, "Yarin yanağından gayri her şeyde, her yerde beraber olabilmek" için, on bin insanın ölmesi demektir. Börklüce Mustafa'nın halkı ayaklandırması ve çarmıha gerilmesi demektir. Aynı kavga içinde Torlak Kemal'in asılması demektir. Kadınların ve çocukların bir uçtan bir uca doğranması demektir. Ve kartalların, insan kellelerini kaplumbağa gibi göğün en yüce katından kayalara bırakması demektir.

Binlerce insanın katledilişini "Bedreddin" adıyla resmeden ben; sel gibi akan o kanı, insan başlarının yuvarlanışını, düşlediğim gibi resme koyamadım. 500 yıl önceleri ölen o insanların çilesi, bana masal mı geliyordu yoksa?

Ne münasebet! İşte Viyetnam yüreğimin en büyük yarasıdır. Halbuki Bedreddin yiğitleri, bu bizim toprakları kanlarıyla sulayıp göçmüştüler.

Resmin yetersizliği, ya da benim beceriksizliğim mi dersin?

O da değil. Resimin resimce oluşu bu. Çünkü barutu çok gelirse, namlu parçalanır. (Tam tersine, hiyeroğlif düzenle dizdiğim bu resimlere çatanlar olabilir: Resimle hikâye yapıyorum sanabilirler.)

Oysa ki resimi yapan, ressamın yaşantısıdır; bunu bilmezler. Ve bilseler benim yaşantımın Bedreddin kullanımın yaşantısıyla uyumlu olduğunu, o zaman bu resime gelen görüntüyü, tıpkı benim gibi az bulurlar.

Ressam da her insan gibi gülen, ağlayan, sevinen ve yerinendir. Karaburun cenklerinden aldığım yara, şimdi bir gül gibi duruyor bilincimde.

Ne demek istediğim anlaşıldı mı? Hayır! Demem şudur ki: 500 yıl önceleri yapılan bu kavganın yarası soğumuş, akan kanları yıkanmıştır. Aslında en kutsal saydığım bu kavganın resmini, kan gövdeyi götürürken yapmalıydım; ama olmuyor işte.

Taze yaradan akan kan, açılmış bir gül gibi giriyor resime.

(Devam ediyor)

nasıl yazıyorlar?

Düzenleyen:
Ahmet Köklügiller

Celâl Çumralı

Genel olarak yaratma sorununu Şiirin Geleceği'nde derinlemesine incelemeye çalışmıştım. Özellikle yaratmadan önce gelen itici güç üzerinde durmuştum. Burada o düşünceleri yinelemek yersiz kaçar. Ne var ki konuyu kendi çalışmalarım açısından özetliyerek sorunuzu yanıtlamak istiyorum:

Bence itici güç, yaratma öncesinin ilk önemli evresiyle ilgilidir. Bireysel ya da toplumsal olaylar, içe ya da dışa özgü gerçekler, türlü duyular düşünceler karışımı yaşantılar, yaşamanın daha çok kahredici ağır yükü; sanatçıyı yaratmaya zorlayan bir itici güçtür. Şiir tohumları'nın ekilmesi bu önüne geçilmez zorlamadan sonra gelir.

Bilincimize - bilinçaltımıza serpilen tohumların tutması, bunalım ve sıkıntılar içinde çatlaması, günü dolunca dipdiri, taptaze, sımsıcak, körpecik bir şiir yavrusu'nun doğması yaratmanın ikinci evresidir.

Ben bu iki içsel çalışma süresince alabildiğine erinçten yoksun, tedirgin, tutarsız, hırçın, dışımla barışık görünsem bile kendimle kavgalı, coşkunluğu geçici, suskunluğu sürekli bir insan olup çıkarım ortaya. Eşimin, dostlarımın, arkadaşlarımın davranışlarımı anlayışla karşılamaları dayanağım olur hep. Doğumun hangi mevsimde, günün hangi saatinde olacağı bilinmez. İtici güç, tohumun ekilmesi ve doğum özgürlük havası içinde olmazsa; şiir yavrusu ya cılız doğar ya da sakat. Ben bu havayı yitirmeye bütün gücümle karşı koyarım. Koyamazsam yazık olur sanat ürününe.

Üçüncü evre: İşçilik'tir. Şiir yavrusunu ergin, olgun çağa dek büyütmek işçilikle olur. İşçiliği önemsemediğim dönemdeki şiirlerime acırım. Gürbüz ama daima çocuk kaldıkları için işçiliğin hakkını verdiğimde yüzüm gülmüştür. İşçilikle ilgili çalışma yöntemime gelince: Dosya tutarım. Şiir yavrularını dosyalarımda saklarım. Uzun aralıklarla yoklarım. Çoğu kez yolda yürürken diziler üzerinde ussal düzeltmeler yaparım. Belleğim zayıf olduğu için ceplerimde daima bulundurduğum boş kâğıt parçalarına uygun bir yerde sıcağı sıcağına not ederim. Sonra dosyalardaki yerine sayısını yazıp yerleştiririm. Her şiir hemen hemen bir tomar tutar. Sayılar da kaç kez işlendiğini gösterir. Bu taslaklar üzerinde şu notlar çokça görünür: İşlenecek, daha çok işlenecek, işlenmesi bitmedi, içten okunacak, yüksek sesle okunacak, bir arkadaşa okutup dinlemeliyim. Ve bir gün notların en mutlusu: Oh bitti!

Yıllar yılı yaşamımı biçimlendiren bir varlığı vardır şiirin. Yaşamımda duymadığım, düşünmediğim, çilesini çekmediğim bir süreyi anımsamıyorum. Kendimi bildim bileli ben şiirin içindeyim, şiir benim içimdedir. İç içe sarmaş dolaş olduğum bu dost varlıkla tartışmamız, çekişmemiz, didişmemiz, kavgamız daha uzun yıllar süreceğe benzer. Bu kıvranışım daha sahici ve daha kalıcı yapıtlar yaratabilmek içindir.

Muzaffer Hacıhasanoğlu

Yazmak bir gereksinmedir benim için. Olayların, düşüncelerin itmesi zorlar yazmaya. Yazıdan amacım, para kazanmak, geçinmek olmadığından, istemediğim bir konuyu, düşünceyi işlemek zorunluğunda kalmadım şimdiye değin.

Çoğuncası gözlemlerden, onların ortaya koyduğu düşüncelerden yararlanırım. Okuduklarımın da etkisini yadsıyacak değilim. Olay bir düşünceyi ya da düşünceleri, görüşleri ortaya koyabilmeme yardımcı oluyorsa hikâyeleşir bende.

Hikâyelerde olayın düşüncemde iyice olgunlaşmasını beklerim. Bitirdiğim zaman ferahlarım. Bu defa bir yenisi başlar.

Günün belli bir saatini beklemem yazmak için. Canım isteyince başlıyabilirim vaktim varsa. Önceleri kâğıtlar üzerine dolmakalemle yazıyor, saklamıyordum müsveddeleri. Sonra bir süre doğrudan daktilo makinasında yazdım. Şimdiyse defterlere önce dolma kalemle yazıyorum, daktilo ediyorum sonra. Böylece müsveddeler de kaybolmuyor.

Hekimlikle yazarlığı bir arada yürütüyorum. İkisi de çok okumayı gerektiriyor. Hekimliğimin kişileri, toplumun sorunlarını tanımak bakımından yararı dokunuyor yazarlığıma.

Nevzat Üstün

Yazmak için ne yaparım? Bilmem, yazarım işte. Belli bir hazırlığa giriştiğimi sanmıyorum. Yazı yazmak, bir gereksinmenin sonucudur benim için. Çevreme bakıyorum, çağıma bakıyorum, toplumsal sorunlara bakıyorum ve yazmam gerektiğini görüyorum.

İşin aslında bu çeşit soruları da gereksiz buluyorum ben. Sorular, özellikle genel sorular çok az şeyi karşılıyor. Geçenlerde biri şöyle bir soru attı ortaya: Türkiye'nin durumu nasıl düzelir? Ben de, "Sosyalizmle.." diye karşılık verdim. Karşımdaki bu yanıtla doymamıştı; "Ama nasıl?" dedi. Ona anlattım ki, bu bir "binlerce soru ve binlerce karşılık sorunu"dur.

Beni yazmaya iten nedir? Beni aşık olmaya iten neyse, o. Beni yaşamaya iten, aptallıklarla sömürücülerle savaşmaya iten neyse, o. Yazmak için günün belli bir saatini hiç seçmedim. Son yıllarda daktilomun kapağı hiç kapanmadı dersem yeridir.

Şimdi yazı yazmaktan başka bir işim olmadığı için, beni bu yönden etkileyecek bir durum da yok ortada. Konuların kendi kendilerine geldiklerine hiç tanık olmadım. Konularımı ben seçerim.

Yazar kendisini özgür duyabilir mi? Yazar özgürdür ama, bu özgürlük özellikle burjuva toplumlarında korkularla çevrilidir. Bu korkular yazarın özgürlüğünü geniş anlamda sınırlar. Yazar bu korkuları aşabildiği ölçüde özgürlüğünü ortaya kor. Yazarların başlarının sık sık dertlere girmesi de bundandır.

Bir yazar durmadan çatışır. Aile çevresi ile de çatışır, yöneticilerle çatışır, gerekirse kendisi ile de çatışır. Ben de çatışırım. Yaşamak çatışmak demektir bir bakıma. Çatışmasız bir durum olmaz. Diyalektiğe uygundur bu. Maddenin özünde var olan çatışma elbette insanda da olacaktır.

Yazılarımın bir plânlaması vardır. Bu plânlamayı ayrıca açıklamayı gereksiz buluyorum.

Yazarken, politik görüşüm beni etkiler. Aşk, açlık bir insanı nasıl etkilerse politik durumlar, politik görüş de bir insanı aynı ölçüde, belki daha güçlü olarak etkiler.

Çağımızın oluşumlarına, çağımızın davranışlarına nasıl ilgisiz kalabiliriz? Olanağı var mıdır böyle bir durumun?

Bir yazar durmadan "yanıt" bulmak zorunda olan bir insandır.

İsmet Kemal Karadayı

Bir yazının başlaması, bende çoğunlukla, bir gözlem ve inceleme sonucu yahut o aralarda oluyor. Bazan küçük bir olay bile bir yazıyı dürtüyor, döllüyor kafamda... Sonra büyütüyorum, yan düşünce ve örneklerle besliyorum, "artık yazılabilir, başla!" deyince de yazmaya başlıyorum. Bu oluş, bu tepki, iyi, değişik ve değerli bir yapıtı okurken ya da bitirince de ortaya çıkıyor çoğunluk. Ben, bazı önemli olaylara mim koyar gibi, seçerek okuduğum kitaplardaki, hattâ yazılardaki doğru ve güzel bulduğum tümceleri de işaretlerim, onlardan özel defterime bölümler aktarırım.

Şunu biliyorum ki, yazı yazmak için hele bugünkü durum ve koşullar içinde her zaman elverişli ortam vardır. Ülkemizin sorunları, kaynakları, sanat çalışmalarımız, ortaya konan gerekli yapıtlar, kendi insanımıza ve giderek bütün insanlara ilişkin yaşamalar, ülküler, dilekler; dünya olayları, öğretiler ve tarihî akış içinde uluslararası gelişmeler, değişmeler, evrimleşmeler; hızlı, çok yönlü, çok çeşitli girişimler ve sonuçlar v.b., yazmayı bir görev ve alışkanlık durumuna getiren herkes için, bu arada benim için de aslında hazır, ama yazmaya başlıyabilmek bakımından hazırlık ve karar bölümünden geçmesi gereken uygun ortamlarla seçimlik konulardır. Yeter ki sanat ve kültüre eğilim ile onlara asıldan girebilmekler olsun, tarihî gelişimle birlikte çağ içi olayları yeterince izlenilsin ve insancıl yönden değerlendirilsin...

İnsan'la, bilim'le, gerçek'le ve varolan ortamdaki o her türlü yaşamla ilgili olaylar, duyarlıklar şiir ve denemelerimde de kendini gösteriyor. Yine de şunu itiraf edeyim: Sevi şiirlerimde imge ve çoşku, çok yakın yaşanmışlıklar daha çok etki yapıyor, iz bırakıyor, us biraz gerilerde kalıyor. Öteki şiirlerimde bu yok...

Yazmak için günün hangi bölümünü seçtiğim hususuna gelince: Gece, gündüz, ne zaman olursa... Ve "haydi, artık yazabilirsin, hemen başla!" diyebildiğimce..

Ancak şu da var: Memur olduğuma (*), çalışma saatleri içinde bana verilmiş meslekî işler öne geçtiğine göre yazmayı, yazmaya başlamayı bu işlerin görülmesinden sonraya bırakmak zorunda kalıyorum. Yine de, her zaman yanımda bulundurduğum kâğıtlara, resmî iş günlerinin boş kalan saatlerinde sık sık not düşürdüğüm ya da şiir, deneme, öykü müsvetteleri üzerinde düzeltmeler, tamamlamalar yaptığım olmuştur, olagelmektedir..

Okumaktan öte, yazmadığım, cebimde tamamlanmayı bekliyen müsvetteler bulundurmadığım zamanlarda ise kendimi bomboş sanıyor ve inanınız, sıkılıyorum, utanıyorum.

(*) *İsmet Kemal Karadayı, savcıdır.*

Özcan Ergüder

Yazarın görevi, sorumluluğu, tek kelimeyle "durum"u, beni her zaman ön plânda ilgilendiren bir sorun olmuştur. Aslında, bu konuda da yazarla okur arasında büyük bir ayrılık yok. "Her insan herkes karşısında herşeyden sorumludur" diyor Dostoyevsky. Ağır bir yük bu. Fakat taşımayı bildiğimiz sürece de, bizi güzel'e, iyi'ye, doğru'ya götürecek, bizi yüceltecek bir yük. Ve kabul etmek lâzım ki, bu "ortak yük"ten yazarın omuzlarına düşen pay sadece "dil"i gazete gibi, kitap gibi, radyo gibi çoğaltıcı ve yayıcı araçlarla kullanmaya kalkışmış olması sebebiyle daha büyük. Bu araçlar yazarı daha geniş bir dinleyici, ya da okuyucu çevresiyle karşı karşıya bırakıyor ve onu -Sartre'ın hatırlattığı gibi- daha büyük bir sorumluluk durumuna sokuyor; yani yazar -ayni düşünürün değişiyle- daha çok şey bilmek, daha çok şeylerin sözünü etmek zorunda kalıyor. Üstelik yazar, yalnız yazdığı, söylediği şeylerden değil, söylemediği şeylerden dolayı da yargılanıyor. "Şu olay karşısında niçin susuyorsun? Türkiye'de, ya da dünyada şu olay olurken sen neredeydin? Neden şunu istiyorsun da, bunu istemiyorsun, ya da umursamıyorsun?" diye hesap sorabiliyor kendisinden, haklı olarak. Çünkü yazar, herkes gibi -fakat haliyle herkesten fazla-, herkes karşısında, herşeyden sorumludur. Yazarın, bu sorumluluğu yalnız bilerek değil, ondan "korkarak"da yazması gerektiğine inanıyorum. Yazar, ihtiyacı olan cesarete bu "korku"nun yolundan geçerek varacak.

Birkaç söz daha: Kendimi bildim bileli yazıyorum. Oniki yıldır da -araçsız kalmaktan doğan kısa, zoraki- tatillerin dışında her gün yazıyorum. Hiçbir vakit "tarafsız" olduğumu iddia etmedim. Fakat hemen eklemeliyim: Bir parti adamı değilim; herhangi bir siyasî topluluğun üyesi olmadım; bir bağlantıya girmedim. Ama her zaman, "taraf" tuttum. Geniş anlamıyla taraf tutmamayı meziyet edinmiş bir yazarın ne işe yarıyabileceğini bilmiyorum. Çünkü, olaylar ve sorunlar karşısında bağımsız olarak bir "tercih", bir "seçme" yapmamak, sadece, herhangi bir şeyi gerçekleştirmek, ya da değiştirmek istememek demektir. Oysa, insan birşeyin gerçekleşmesi, ya da değişmesi için yazmıyorsa, ne için yazar? Ve insan, "herkes karşısında her şeyden sorumlu" ise, bu sorumluluğu "taraf" tutmadan nasıl taşıyabilir?

Halil Kocagöz

Şiir yazmıya dokuz yaşında başladım. O günden bu yana yaşantıma ve çevreme hep bu açıdan bakmış olacağım. Olaylar, nesneler, yaşantılar nasıl şiir olabilir diye... Eskilerin ilham dedikleri esini çok kez, içimde buluvermişimdir. O öyle bir esindir ki yıllarca içimde arınır, saydam, süzgeçli kanatlarıyla sık sık ülkümde, ereğimde kıpırdanır; düşüncelerimi emer, çevremdeki olaylarla yoğurur ve onları ballaştırır. İşte o zaman bana çarçabuk yazmak düşer. Gelgelelim, gün yüzüne çıkmak, ışımak istiyen bu duygu ve düşünceler, genelleştikçe parıltısından, tadından birşeyler yitirmişse, çok kez aylarca, o güzelliği biçimliyebilmek için uğraştığım da olur. Son sıralarda yirmiyedi yıldır edindiğim denemelerden dolayı, kafamda, her yazdığımı beğenmiyen, sakalı bıyığına karışmış, bir dev görüntü daha ortaya çıktı. Elimi ayağımı bağlar oldu. Sanki ben yazdıkça, büyülü değneğimle, her dokunduğum yeri güzelleştiriverecekmişim gibi gelen uçarılığım, yeryüzünün olaylarını inceledikçe, nedensiz bir akışın içinde yavaşlayıverdi. Toplum ve evren düzeninin gücümün dışında olduğunu buluşum, yazılarımda bir kuşku olarak boyuna parmaklarıma dolanıyor. Belki daha seyrek ama, yine de o esin, çıkıveriyor karanlıklarımdan. Perdelerimi ışıklara açıyor, iyilik ve sevgi dolu türkülere camlarımı... Uzaklardan kuş cıvıltıları gibi çocuk sesleri, mutlu kişilerin türküleri duyuluyor. Yazdığım zaman -o gökçe esin ellerini ellerime koyduğu zaman- bu bir insanlık sevgisi, diyorum, yoksa bunca gündelik uğraş içinde, yazı yazmak güç... Kişi karınca kararınca, bu sonsuz loş yuvaya bir tinsel besin getirmeli, sonra da o sonsuzluk ırmağına karışıp gitmeli...

LÂLE DEVRİ

yeni mutluluk hapları

Bakmakla görmek ayrı şeylerdir. Karamsar olmağa, kötümser olmağa, umutsuz olmağa hiç de lüzum yok; Türkiye, mutlu insanlar ülkesidir. Eşitsizlikler, adaletsizlikler, sömürmeler, sömürülmeler, ezmeler, ezilmeler, bütün bunlar lâf! Türkiye gerçeği denilen şey, Emlâk - Kredi Bankası'nın "Evimiz" adlı dergisinin Haziran 1968 tarihli 4. sayısında yayınlanan, aşağıdaki "hap"ta dile getirilmektedir. Bu yazıyı her sabah bir bardak suyla içen, geceleri yastığının altına koyup yatan kişinin iyimser olmamasına, mutlu olmamasına imkân yoktur. Bir zamanlar piyasada "mutluluk hapı" diye satılan hapların en etkilisi, böylece, Türkiye'de imal edilmiş olmaktadır. Bu, ülkemiz için başlıbaşına bir itibar konusudur. Buyrun, önce birlikte okuyalım, sonra herkes, yukarki reçeteye göre okusun bu yazıyı :

Çalışma odam

Sabahları günaydınla dolar kulaklar güler yüzlü arkadaşlar
Gelmeyince müşteriler ne sessiz olur çalışma odam.
Karşımdaki şef bıkmadan anlatır gelen müşterilere birşeyler
İtirazlı, teskin edici konuşmalar derken gelir sayın avukatımız
Aman acele yazılacak, bir lâyiha
Alırım müsveddeleri yazarım durmadan işte benim çalışma odam.
Bakarım penceresinden bazen, bugün yine gamlı, kasvetli bir gün
Sonbahar mevsimine bürünmüş bir ağaç, damların üstünde gezen kediler,
Yem arayan kuşlar, karşı binalardan bakan bir takım insanlar.
Bitişik oyun salonundan gelir tatlı nağmeler, burkulur sineler
Biran uzaklara gider düşünceler. Bazende sigara dumanından bozulur hava
Açılır pencereler.
Masalar üzerinde hesap föyleri, kalamozalar, dosyalar
Eğilir bunlara hep arkadaşlar. Hazırlanan müsveddeler, makineden çıkan yazılar,
İmzaya hazırlanan kartonlar, telefon sesleri, gelen giden müşteriler
Yine çalışan makineler herkes meşgul, derken gelir çaycı
Dinlenmek için istersin, sıcakmı çayın dersin herzamanki gibi
Sıcak valla abla, alır çayı soğuk, soğuk sineye çekersin neçare ne dersin
Yine eğilirim makinemin tuşlarına kazanırım hayatımı onlarla
Bakarım yanımdaki bozulan yazılara yanarım emeklerime bin ah çeksem neçare,
Yazacağım bunları yetişecek icraya mahkemeye aman çok acele
Bazen toplanır para alınacaktır arkadaşlara birer hatıra, bazen de dağıtılır
Lokumlar, çikolatalar, pastalar, şekerler bunlar hep mutlu günleri müjdeler.
Saatler ilerler yine gelir müşteriler ellerinde cüzdanları
Kimi nazik kimi telaşlı, kimi iddiacı, kimi kavgacı ,kiminin de adımları
Kararlı çatılmıştır kaşları. Sükûnetle çalışır hep arkadaşlar
Açılır dosyalar, kalamozolar, dökülür hesaplar memnundur müşteri
Kolaylaşır sonunda halledilir işleri, ayrılırlar odamdan gülerek yüzleri.

M. SALİH
(Yenişehir Şubesi)

siz de
ev sahibi
olabilirsiniz

tasarruflarınızı
devamlı olarak
t.c. ziraat bankasında
toplamayı
unutmayınız.

(Basın A - 20007) - 48